

**Хуліо Кортасар**

**Оповідки про хронопів і фамів**

# Інструкція з експлуатації

Щодня треба розм'якшувати цеглу, треба пробиратися через липку масу, що називає себе світом, щоранку стикатися з паралелепіпедом із бридкою назвою, із собачою радістю від того, що все на своєму місці — та сама жінка поруч, ті самі черевики, той самий смак тієї самої зубної пасти, та сама нуда будинків навпроти, шеренги брудних від часу вікон із вивіскою «Бельгійський готель».

Як знеможений бик, устромляти голову в прозору масу, в центрі якої ми п'ємо каву з молоком і розгортаємо газету, аби дізнатися, що сталося в якомусь із закутків скляної цеглини. Не визнавати того, що плавний поворот дверної ручки, цей рух, який міг би змінити все, виконується з холодною дієвістю щоденного рефлексу. Бувай, кохана. Нехай тобі щастить.

Стискати між пальцями ложечку і відчувати її металеве биття, її непевну осторогу. Як боляче ігнорувати ложечку, ігнорувати двері, ігнорувати все те, що, вилизане звичкою, набуває належної гладкості. Наскільки легше прийняти просту пропозицію ложечки й застосувати її до розмішування кави.

Хіба це зле, якщо кожного дня нам знову трапляються ті самі речі, завжди одні й ті самі. Що поруч із нами та сама жінка, той самий годинник, і що розкрита книжка на столі знову кататиметься на велосипеді наших окулярів — що в цьому поганого? Але треба, як понурий бик, схилити голову, із центру скляної цеглини перти назовні, до чогось іншого, яке так близько від нас, недосяжне, як пікадор, який так близько від бика. Мордувати свої очі, дивлячись на те, що пропливає небом і лукаво прибирає собі назву хмари, своєї копії, внесеної в каталог пам'яті. Не сподівайся, що телефон з'єднає тебе з тими номерами, які ти шукаєш. Чому б він мав з'єднати тебе з ними? Буде попросту те, що ти підготував і визначив — сумне відображення твого сподівання, ота почвара, яка сидить на столі й чухається, тремтячи від холоду. Розвали голову цій почварі, розженися з центру в напрямку стіни і пробий її. Ах, як співають у помешканні нагорі! В цьому будинку є помешкання нагорі, де живуть люди, які не підозрюють, що ти живеш унизу, ми всі перебуваємо у скляній цеглині.

І якщо раптом якась нетля сяде на ребро олівця і тріпотітиме, мов попелясте полум'я, поглянь на неї, я зараз дивлюся на неї, зримо відчуваю, як б'ється її крихітне серденько, і чую її, цю нетлю, яка бринить у застиглій скляній масі, — не все ще втрачено. Коли я відчиню двері і вийду на сходи, то зрозумію, що внизу починається вулиця; не вже апробована форма для лиття, не вже знайомі будинки, не готель навпроти: вулиця, жива лісова гущавина, де кожна мить може нападися на мене, як магнолія, де розквітатимуть обличчя, коли я на них гляну, коли просунусь трохи вперед, коли ліктями, віями, нігтями вперто продираємось через масу скляної цегли і важитиму своєю головою, крок за кроком просуваючись уперед, аби піти купити на розі газету.

## Інструкція до плачу

Лишивши осторонь його причини, обмежимося тим, як правильно плакати, розуміючи під цим плач, який не переростає в сцену і не ображає усмішку своєю синхронною і безсоромною схожістю. Звичайний, або простий плач складається із загального скорочення м'язів обличчя і спазматичного звуку, що супроводжується сльозами і шмарклями — останні з'являються наприкінці, бо плач закінчується в ту мить, коли людина енергійно сякається.

Аби заплакати, скеруйте свою уяву на себе, а якщо це неможливо через набуту звичку вірити в існування зовнішнього світу, то подумайте про качку, яку обсіли мурахи, або про ті бухти в Магеллановій протоці, в які ніхто й ніколи не заходить.

Коли виступлять сльози, ви, як і годиться, прикриєте обличчя долонями обох рук. Діти плакатимуть, затуливши лице рукавом і зазвичай у кутку кімнати. В середньому плач триває три хвилини.

## Інструкція до співу

Спочатку розбийте в своєму домі дзеркала, звісьте додолу руки, упріться невидючим поглядом в стіну, *забудьтеся*. Проспівайте одну-єдину ноту, послухайте її зсередини. Якщо почуєте (але це станеться значно пізніше) щось схоже на охоплений страхом краєвид: з

багаттями серед каміння, напівоголеними силуетами навпочіпки, то, думаю, ви будете на добром шляху; так само, коли почуєте річку, якою плинуть за течією човни, помальовані у чорні й жовті барви, коли відчуєте смак хліба, дотик пальців, тінь коня.

Потім купіть собі підручник із сольфеджіо і фрак, і, будь ласка, не співайте в ніс і дайте спокій Шуману.

## **Інструкції-приклади про те, як боятися**

В одному шотландському містечку продають книжки із чистою сторінкою, загубленою серед інших сторінок. Якщо читач доходить до цієї сторінки, коли б'є третю дня, він вмирає.

На Квірінальській площі в Римі є місце, про яке до XIX сторіччя знали втаємничені, з якого у повню видно, як поволі рухаються статуї Діоскурів<sup>[1]</sup>, які укоськують своїх коней, що стали дибки.

В Амальфі, там, де закінчується набережна, є пірс, що врізується в море і в ніч. Звідти чути, як десь за останнім маяком гавкає пес.

Один чоловік видавлює зубну пасту на щітку. І раптом бачить крихітну фігурку жінки, яка лежить горілиць, — із коралу чи, може, пофарбованої м'якушки.

Коли відчиняєш шафу, аби дістати з неї сорочку, звідти випадає старий відривний календар, який розсипається на окремі листочки і вкриває білизну тисячами брудних паперових метеликів.

Відомо про одного комівояжера, в якого розболівся лівий зап'ясток — якраз під наручним годинником. Коли він здер із себе годинника, бризнула кров: у рані було видно сліди дрібненьких зубів.

Лікар завершує обстеження і заспокоює нас. Його приглушений і теплий голос передреує лікам, рецепт яких він зараз виписує, сівши за свій стіл. Час від часу він підводить голову і підбадьорливо нам усміхається. Нічого страшного, за тиждень з нами буде все гаразд. Ми, щасливі, зручніше вмощуємося в кріслі і розсіяно роздивляємося довкола. І раптом у сутіні під столом ми бачимо ноги лікаря. Штани в нього задерті до стегон, а на ногах — жіночі панчохи.

## **Інструкції до розуміння трьох знаменитих**

## картин

### *Тіціанова «Любов небесна і любов земна»*

На цій бридкій картині зображено чування біля труни на берегах ріки Йордан. Не часто невмілому художнику вдавалося підліше натякнути на сподівання світу на Месію, відсутність якого б'є у вічі. Відсутній на полотні, яке являє собою світ, він лізе в очі в непристойному зіві мармурового саркофага, водночас ангел, покликаний оповістити про воскресіння його тлінної плоті, незворушно чекає на з'яву знаків. Зайве пояснювати, що ангел — це оголена фігура, яка безсоромно виставляє напоказ свої прекрасні тілеса, перебрана Магдаленою: страшений глум у той час, коли справжня Магдалена простує шляхом (де натомість множитья зле богохульство у вигляді двох кроликів).

Хлопчик, який засунув руку в саркофаг, — це Лютер, тобто дідько. Про вбрану постать сказано, що вона символізує Глорію, коли та сповіщає, що всі людські амбіції поміщаються в горщику; але вона погано виписана і наводить на думку про фальш жасмину чи збіглу манну кашу.

### *Рафаелева «Дама з єдинорогом»*

Сен-Сімон вважав, що бачить у цій картині сповідь еретика. Єдиноріг, нарвал, сороміцька перлина у формі груші в медальйоні, погляд Магдалени Строцці, яким вона уп'ялася кудись, де можуть давати хльосту або ж займатися розпустою: Рафаель Санті сфальшував тут її найжахливішу правду.

Тривалий час насичений зелений колір обличчя моделі приписували пороку або *весняному рівноденню*. Єдиноріг, фалічний звір, її розбестив: у її тілі дримають гріхи світу. Потім побачили, що досить зняти оманливі шари фарби, нанесені трьома запеклими ворогами Рафаеля: Карлосом Гогом, Вінсентом Грожаном, якого звали «Мармур», і Старим Рубенсом. Перший шар був зелений, другий зелений, а третій білий. Неважко розгледіти тут потрійний символ смертоносної нетлі, до мертвенно-білого тіла якої прикріплено крильця, через які її легко прийняти за трояндові пелюстки. Скільки разів Магдалена Строцці зрізала білу троянду і відчувала, як та

квилить в її пальцях, звивається і тихо квилить, наче маленька мандрагора чи одна з тих ящірок, які співають, наче ліри, коли їм покажеш дзеркало. Та вже пізно, її вжалила нетля: Рафаель про це знав і відчував, що вона вмирає. Аби намалювати її правдиво, він додав єдинорога, який є символом цнотливості, ягням і водночас нарвалом, що п'є з рук незайманки. Але в її образі він малював нетлю, і цей єдиноріг вбиває свою господиню, встромляє в її величне лоно ріг, витвір безсоромності, повторює діяння всіх начал. Те, що ця жінка тримає в своїх руках, є таємничим келихом, з якого ми пили — не відаючи цього, вдовольняючи спрагу з інших уст — червоне й молочно-біле вино, з якого виходять зорі, хробаки й залізничні вокзали.

### *Гольбейнів «Портрет короля Генріха VIII»*

На цій картині хочеться бачити полювання на слонів, мапу Росії, сузір'я Ліри, портрет переодягненого Генріхом VIII папи, шторм у Саргасовому морі чи того золотистого восьминога, який водиться в широтах Яви і, политий цитриновим соком, чхає і гине, спустивши дух.

Кожна із цих інтерпретацій є точною, якщо взяти до уваги загальні обриси полотна, як би на нього не дивитися: так, як воно висить, догори дригом чи боком. Відмінності зводяться до деталей; у центрі залишається ЗОЛОТО, цифра СІМ, СКОЙКА, яку можна розгледіти між стулками капелюха і коларом, з ПЕРЛИНОЮ-головою (променистий осередок оздобленого перлами убору, або провідна держава) і дзвінка ЗЕЛЕНЬ, якою сочиться все полотно.

Зробіть простий експеримент: поїдьте в Рим і покладіть руку на серце короля — ви зрозумієте генезу моря. Ще простіше піднести до рівня його очей запалену свічку: відтак ви побачите, що *це не обличчя* і що місяць, засліплений одночасною з'явою, котиться десь на задньому плані на прозорих коліщатках і вальниціях, наклавши головою у спогадах про життя святих. Не помиляється той, хто бачить у цій грізній скам'янілості бій леопардів. Але там також присутні неквапливі кинджали зі слонової кістки, пажі, яких підточує нудьга у довгих коридорах, і нещира балачка між проказою й алебардами. Владарювання цього чоловіка є лише сторінкою в історичній хроніці,

та він цього не знає і незворушно розважається рукавичками й хохулями. Чоловік, який дивиться на тебе, вертається з пекла; відійди від картини і побачиш, як він потроху почне усміхатися, бо він порожній, наповнений повітрям, ззаду його підтримують кістляві руки — як карткового короля, коли починають зводити замок із карт і все дрижить. І напучення його таке: «Третього виміру немає, земля є плоскою, а людина плазуном. Алілуя!» Можливо, ці слова промовляє дідько, і, можливо, ти в них віриш, бо їх тобі каже король.

## **Інструкція, як вивести мурах у Римі**

Сказано, що мурахи зжеруть Рим. Вони лазять поміж камінням з плитняку. Вовчице, що за низка коштовного каміння перерізає тобі горло? Звідкись видобуваються води фонтанів, живі класні дошки, тремтливі камеї, які посеред ночі шамотять про історію, династії та вшанування. Треба було б знайти серце, яке змушує бити фонтани, аби убезпечити його від мурах, і завести в цьому місті з розливом крові, з рогами достатку, які, наче руки сліпця, здіймаються догори, ритуал порятунку, аби майбутнє наточило собі об гори зуби, плуганилося спокійно й без зусиль — і без жодної мурахи.

Спочатку зорієнтуємося, де ті фонтани; це просто, бо на кольорових картах, на величезних планах міста, фонтани позначені також водними струменями та водоспадами блакитного кольору, треба лише добре їх пошукати й обнести загородою синього олівця, але не червоного, бо добра мапа Риму червона, як сам Рим. На багрянці Риму синій олівець позначить фіолетову загорожу довкола кожного фонтана, і тепер ми певні, що маємо їх всі, як на долоні, і що знаємо, як в'юняться води.

Важчою, більш відлюдною і потайною є необхідність прохромити тьмянний камінь, під яким зміяються ртутні жили, набравшись терпцю, розгадати шифр кожного фонтана, в залиті місячним сяйвом ночі закохано чувати біля імператорських кубків, доки з усього цього зеленого журкоту, шемроту, як у квітів, потроху не проступлять напрямки, перехрестя, інші вулиці — живі. І без утоми вивчати їх — ліщиновим прутом, роздвоєним чи у формі трикутника, двома прутиками в кожній руці, однією лозиною в кволих пальцях; й усе це так, аби не бачили карабінери та ввічливо підозріливі жителі, пройти

Квіріналем, піднятися на Капітолій, з криком пробігти Пінчо, з'явитися й завмерти, як повітряна куля, на площі Екседри й порушити порядок — і так добути з глухих металів землі номенклатуру підземних рік. І нікого й ніколи не просити про допомогу.

Відтак помалу стане видно, як на цьому пласті зухвало мармуру дружно в'ються жили — заради втіхи вод, заради мистецтва гри, доки потроху вони не зближаться, стечуться до купи, порідняться, переростуть в артерії, розсиплються пружними струменями на центральній площі, де дрібно пульсує рідке скло, основа мерхлих кубків, морський кінь<sup>[2]</sup>. І ми вже знатимемо, де, в яких вапнякових склепах, серед дрібних кістяків лемурів, вибиває свій ритм серце води.

На те, щоб це розвідати, піде багато труду, але ми розвідаємо. І тоді уб'ємо мурах, які пориваються до фонтанів, спалимо дотла ті галереї, які прокладають ці жахливі шахтарі, щоб наблизитися до потаємного життя Риму. Уб'ємо мурах лише тим, що дійдемо до центрального фонтана раніше. І поїдемо геть нічним поїздом, утікаючи від мстивих ламій, сповнені темним щастям, змішавшись із солдатами й черницями.

## **Інструкція, як підніматися сходами**

Мабуть, кожен з нас бачив, як підлога частенько вигинається так, що одна її частина піднімається під прямим кутом до площини землі, а потім наступна розміщується паралельно цій площині, аби далі перейти в новий перпендикуляр — і так повторюється по спіральній чи ламаній лінії до висот, які можуть бути абсолютно різними. Схилившись і поклавши ліву руку на одну з вертикальних частин, а праву — на відповідну горизонтальну, якусь мить можна володіти сходинкою чи приступцем. Кожна з цих сходинок, утворених, як можна бачити, з двох елементів, розміщена трохи вище і далі, ніж попередня, — це ключовий принцип сходів, позаяк будь-яка інша комбінація могла б, мабуть, створити гарніші й мальовничіші форми, але нездатні перемістити з першого поверху на другий.

Сходами піднімаються передом, бо задом чи боком підніматися ними вкрай незручно. Нормальне положення тіла — стоячи, руки опущені й розслаблені, голова піднята, але не настільки, щоб очі перестали бачити сходинки, розташовані безпосередньо над тією, на



якій ви стоїте, дихання повільне й розмірене. Аби зійти сходами, передусім треба підняти нижню праву частину тіла, яка майже завжди загорнута в шкіру чи замшу і яка — за деякими винятками — поміщається на сходинку. Поставивши на першу сходинку цю частину тіла, яку ми скорочено називатимемо ногою, треба підняти таку саму ліву частину тіла (яка також називається ногою, але не треба її плутати з ногою, згаданою раніше) і, піднявши її на висоту ноги, продовжити її рух далі, доки вона не стане на другу сходинку — таким чином на цю приступку спиратиметься нога і на перший східець спиратиметься нога. (Перші сходинки завжди є найважчими, доки не з'явиться необхідна координація. Збіг назв «нога» і «нога» утруднює пояснення. Особливо вважайте на те, щоб не піднімати одночасно ногу і ногу).

Коли ви таким робом дістанетеся другої сходинки, досить буде почергово повторювати ці рухи, аби дійти до кінця сходів. Зійти з них просто: треба лише легенько пристукнути закаблуком і це зафіксує їх на місці, з якого вони не зрушать аж до моменту спуску.

## **Преамбула до інструкції, як заводити годинник**

Задумайся над цим: даруючи годинник, тобі дарують маленьке вишукане пекло, трояндовий ланцюг, прегарний карцер. Тобі вручають не просто годинник — вітаємо з уродинами та сподіваємося, що він служитиме тобі довго, бо він доброї марки, швейцарський з анкером з рубінами. Тобі дарують не лише цього крихітного каменяра, якого ти прив'яжеш до зап'ястка і вигулюватимеш із собою. Тобі дарують — і не відають цього, жахливо те, що цього не знають, — тобі дарують новий ненадійний і ламкий шматок тебе самого, щось, що належить тобі, але не є твоїм тілом, щось, що треба прив'язувати до твого тіла ремінцем — як рученя, що у відчаї вчепилося за твою руку. Тобі дарують потребу щодня його заводити, обов'язок заводити його, аби він залишався годинником. Тобі дарують манію звиряти точний час у вітринах ювелірних крамниць, в оголошеннях по радіо, в телефонній службі. Тобі дарують страх, що ти його загубиш, що його в тебе вкрадуть, що він впаде на землю й розіб'ється. Тобі дарують його марку і певність у тому, що ця марка краща за інші, тобі дарують

схильність порівнювати твій годинник з іншими годинниками. Це не тобі дарують годинник, подарунком є ти, тебе дарують годиннику на уродини.

## **Інструкція, як заводити годинник**

Там, на споді, є смерть, але ви не лякайтесь. Міцно тримаючи годинник в одній руці, візьміть двома пальцями завідний ключ і акуратно його витягніть. Одразу ж почнеться інший період, дерева розправлять листя, човни вирушать у регати, час, наче віяло, потроху наповниться сам собою і проросте вітром, береговим бризом, жіночою тінню, пахощами хліба.

Чого ж іще вам треба, чого ще? Одразу ж почепіть його на руку, дайте йому вільно тріпотіти, повторюйте за ним задихано. Страх покриває іржею анкери, все те, що було досягне, але забулося, роз'їдає вени годинника, затруюючи зимну кров його маленьких рубінів. І там, на споді, сидить смерть, якщо ми не поквапимося і, випередивши її, зрозуміємо, що нам до неї байдуже.

## Дивні заняття

### Симулякри

Ми дивна родина. У цій країні, де все робиться з обов'язку чи заради фанфаронства, ми любимо робити щось із власної волі, просто так, нам подобаються симулякри, з яких немає жодного пожитку.

У нас є вада: нам бракує оригінальності. Майже все, за що ми беремося, перейняте — скажімо чесно: скопійоване — зі знаменитих взірців. Якщо ми привносимо щось нове, то воно завжди неминуче: анахронізми чи сюрпризи, скандали. Мій старший дядько каже, що ми — наче копії, зроблені під копірку, дуже схожі на оригінал, однак інший колір, інший папір, інше призначення. Моя третя сестра порівнює себе із механічним соловейком Андерсена; від її романтичності аж нудить.

Нас багато і ми живемо на вулиці Гумбольдта.

Ми дещо робимо, але розповідати про це важко, позаяк бракує найважливішого — неспокою і прагнення щось робити, несподіванок, що є настільки важливіші, ніж результати, провалів, коли вся родина, наче картковий будиночок, падає на землю і впродовж кількох днів з ранку до ночі чути лише жалі та вибухи сміху. Розповідати, що ми робимо, є лише способом заповнити неминучі пустоти, бо інколи ми буваємо бідними, обвинуваченими чи хворими, іноді хтось помирає або (мені боляче про це згадувати) хтось зраджує, зрікається чи йде працювати в податкову службу. Але не треба робити з цього висновок, що нам ведеться зле або що ми меланхоліки. Ми живемо в кварталі Пасіфіко і щоразу, як можемо, щось робимо. У багатьох з нас є ідеї та бажання втілювати їх у життя. Наприклад, ешафот — ми понині не можемо дійти згоди щодо того, звідки взялася ця ідея: моя п'ята сестра заявляє, що це придумав один з моїх двоюрідних братів, які є страшними філософами, але мій старший дядько стверджує, що це прийшло йому до голови після того, як він прочитав роман плаща і шпаги. Насправді нам до цього байдуже, єдине, що важить, — це щось робити, і тому я розповідаю вам про це знехотя, лише для того, аби цього порожнього пообіддя не чути так зблизька дощ.

Перед домом є сад — рідкісна річ на вулиці Гумбольдта. Він не більший за патію, але розташований трьома східцями вище, ніж тротуар, що надає йому показного вигляду помосту — ідеальне місце розташування для ешафоту. Позаяк він оточений огорожею з каменю й металевих прутів, можна працювати без того, щоб перехожі, так би мовити, пхали свого носа в чужий город; вони можуть годинами стояти, прикипівши до огорожі, але нам це не заважає. «Розпочнемо, як місяць буде уповні», — розпорядився мій батько. За дня ми ходили по дерево й залізо на склади на проспекті Хуана Б. Хусто, а мої сестри залишались у вітальні, вправляючись у вовчому витті, після того як моя молодша тітка заявила, що ешафоти притягують вовків і спонукають їх вити на місяць. Моїм двоюрідним братам належало доставити цвяхи та інструменти; старший дядько креслив плани, обмірковував з моєю матір'ю і моїм другим дядьком, скільки буде знарядь тортур і якими вони будуть. Пригадую фінал тієї дискусії: вони твердо урадили, що то буде досить високий поміст, на якому встановлять шибеницю й колесо, з вільним простором, де можна буде катувати чи стинати голову — залежно від кожного конкретного випадку. Моєму старшому дядькові це здалося значно убогішим і жалюгіднішим, ніж його початковий задум, але розміри нашого садка і вартість матеріалів завжди обмежують амбіції нашої родини.

У неділю по обіді, поївши равіолі, ми взялися до роботи. Хоча нас ніколи не обходило те, що про нас можуть подумати сусіди, було очевидно: кілька роззяв вважають, що ми збираємося спорудити одну чи дві кімнати, аби розширити дім. Першим, хто здивувався, був дон Креста, старенький сусід навпроти, який прийшов спитати, навіщо ми встановлюємо такий поміст. Мої сестри скупчилися в одному з куточків саду і завили, як вовки. Зібралась добряча юрба, але ми собі працювали аж до ночі та спорудили поміст і дві драбинки (для священника і засудженого, які не можуть підніматися разом). У понеділок одні члени родини пішли кожен на свою роботу і службу, бо із чогось же треба вмирати, а інші взялися зводити шибеницю, поки мій старший дядько вивчав стародавні креслення колеса. Його задум полягав у тому, щоб розмістити колесо якомога вище на майже рівній жердині — наприклад, на добре обтесаному стовбурі тополі. Аби догодити йому, мій другий брат і кузени поїхали фургончиком на пошуки тополі; тим часом мої молодший дядько і мати вставляли

шпиці колеса у втулки, а я приладжував залізний обід. Нам тоді було страшенно весело, бо повсюди гупали молотки, мої сестри завивали у вітальні, сусіди, згромадившись біля огорожі, обмінювалися враженнями, а між багряних та лілових барв надвечір'я підносився силует шибениці й виднівся мій молодший дядько верхи на поперечці — він прив'язував гак і ладнав зашморг.

На той момент люди не могли не розуміти, що ми робимо, і цілий хор протестів і погроз приємно надихнув нас завершити робочий день воздвиженням колеса. Кілька зухвальців спробували завадити моєму другому братові та кузенам занести в дім чудовий стовбур тополі, який вони привезли фургончиком. Перетягування каната закінчилося цілковитою перемогою нашої родини в повному складі, яка, дисципліновано смикаючи стовбур, втягнула його в садок разом з якимсь малим опецьком, що зачепився за коріння. Мій батько особисто повернув малюка його знервованим батькам, ввічливо передавши його їм через загорожу, і поки увага була зосереджена на цих сентиментальних переходах, мій старший дядько з допомогою двох моїх кузенів закріпив колесо на торці колоди і заходився його піднімати. Поліція прибула в той момент, коли родина, зібравшись на помості, схвально коментувала вигляд ешафота. Біля брами залишалася лише моя третя сестра, і їй випало вести діалог із заступником комісара власною персоною. Їй було не важко переконати його в тому, що ми працюємо у власній садибі над тим, чому лише застосування може надати антиконституційного характеру, і що сусідські пересуди є породженням ненависті та плодом заздрості. Настання ночі врятувало нас від подальшого гаяння часу.

При світлі карбідної лампи ми повечеряли на помості під лихими поглядами сотні сусідів; ще ніколи мариноване молочне порося не здавалося нам таким смачнучим, а небіоло<sup>[3]</sup> таким витриманим і солодким. Північний бриз легенько розгойдував зашморг шибениці; раз чи двічі скрипнуло колесо — наче на нього вже всілися ворони в очікуванні трапези. Роззяви почали розходитися, бурмочучи якісь туманні погрози; біля огорожі залишилося їх двадцятєро чи тридцятєро — вони, здавалося, чогось чекали. Після кави ми погасили лампу, аби впустити місяць, який піднімався над балясинами тераси, мої сестри завили, а кузени і дядьки поволі обійшли поміст, фундамент якого дрижав від їхніх кроків. У тиші, що настала, місяць розмістився

на висоті зашморгу, а на колесі, здавалося, розляглася хмарина зі сріблястими краями. Ми дивилися на них, страх які щасливі, а от сусіди коло загорожі бурмотіли майже розчаровано. Вони запалили цигарки й подалися геть — одні в піжамах, а інші повільніше. Залишилася вулиця, свисток поліцейського віддалік і 108-й автобус, який вряди-годи проїздив. Ми вже повкладалися спати, і нам снилися свята, слони і шовкові вбрання.

## Етикет і пріоритети

Мені завжди здавалося, що наша родина вирізняється стриманістю. Наша скромність доходить до неймовірних крайнощів — як у манері одягатися та їсти, так і в тому, як ми висловлюємося чи сідаємо в трамвай. Наприклад, прізвиська, які в кварталі Пасіфіко чіпляють так безцеремонно, для нас є приводом для обережності, роздумів і навіть занепокоєння. Нам здається, що не можна давати яке завгодно прізвисько тому, хто змушений буде його всотати і терпіти, як атрибут, усе своє життя. Жінки на вулиці Гумбольдта кличуть своїх синів Кльоцок або Мацько, а доньок — Ляля чи Манюня, але в нашій родині таких ординарних прізвиськ не буває, а тим паче таких претензійних і бридких, як Пузир, Доходяга чи Пугач, якими аж кишить в околицях вулиць Парагвай та Годой-Крус. Для ілюстрації того, наскільки обережно ми до цього ставимося, досить навести приклад моєї другої тітки. Природа щедро обдарувала її задком вражаючих розмірів, та ми ніколи б не дозволили собі піддатися легкій спокусі звичних прізвиськ: замість наділити її вульгарною кличкою Етруська Амфора, ми дійшли згоди щодо більш пристойного і родинного назвиська Дупендра. Ми завжди поводимося з таким тактом, хоча іноді доводиться воювати із сусідами і друзями, які наполягають на традиційних прізвиськах. Тому ми не приймаємо кличку Глобус, яку причепили моєму молодшому кузену, явному голованю, у корчмі на розі, і воліємо безконечно делікатнішу — Гарбуз. І так завжди.

Я хотів би пояснити, що ми це робимо не задля того, аби вирізнитися з-поміж решти мешканців нашого кварталу. Нам лише хочеться — поступово і не ображаючи нічиїх почуттів — змінити звички і традиції. Ми не любимо вульгарності у жодному з її проявів, і досить, аби хтось із нас почув у кнайпі фрази на кшталт: «То була

надзвичайно груба гра» або «Ударам Фаджолі по воротах передувала чудова підготовча робота в центрі поля», щоб ми відразу ж подали правильніші й доречніші форми в надзвичайних ситуаціях, а саме: «Ми ще мало надавали їм копняків» або «Спочатку ми загнали їх під лавку, а потім накидали їм голів». Люди дивляться на нас здивовано, але завжди знайдеться той, хто намотає на вус те, що криється в цих тактовних фразах. Мій старший дядько, який читає аргентинських письменників, каже, що з багатьма із них можна було б зробити щось схоже, але ніколи не пояснює, що саме. А жаль.

## Пошта і зв'язок

Якось наш далекий родич став міністром і по блату влаштував значну частину нашої родини на роботу в поштове відділення на вулиці Серрано. Щоправда, тривало це недовго. Два перші дні з тих трьох, які ми там пропрацювали, ми надзвичайно швидко обслуговували відвідувачів, що коштувало нам несподіваного візиту інспектора із центрального поштамту і похвальної газетної замітки в «Ля-Расон». Третього дня ми вже були впевнені у нашій популярності, бо до нас приходили люди з інших кварталів надсилати свої листи і робити поштові перекази у Пурмамарку та інші такі ж неосвітнені місця. Тоді мій старший дядько вигукнув «Тук-тук я!», і ми почали обслуговувати їх відповідно до наших принципів і уподобань. У віконечку, де продавалися знаки поштової оплати, моя друга сестра кожному, хто купував марку, дарувала різнокольорову повітряну кульку. Першою, хто отримав свою кульку, стала огрядна пані, яка стояла, наче громом прибита, з кулькою в руці та маркою за один песо, яка вже була облизана і поволі скручувалася у неї на пальці. Хлопець із буйною чуприною навідріз відмовився брати свою кульку, і моя сестра задавала йому прочухана, поки в черзі до віконця зароджувалися протилежні думки. В сусідньому віконечку дещо спантеличеним провінціалам, які з дурного розуму вперто намагалися переказати частину платні своїм далеким родинам, підносили чарочку грапи й іноді пиріжки з м'ясом — усе це взяв на себе мій батько, який на додачу голосно переповідав їм поради старого Віскачі. А тим часом мої брати за віконечком із написом «Посилки» обмазували їх дьогтем і совали у відро з пір'ям. Потім показували посилку ошелешеному

відправнику і звертали його увагу на те, з якою радістю люди отримуватимуть поліпшені в такий спосіб пакунки. «Шпагату не видно, — казали вони. — Як і того вульгарного сургучу. Й погляньте: здається, що ім'я одержувача сховалося під крило лебедя». Але скажу відверто: у захваті були не всі.

Коли приміщення заповнили роззяви та поліція, моя мати прегарно завершила це дійство, запустивши у публіку безліч кольорових літачків, зроблених з бланків телеграм, переказів і рекомендованих листів. Ми заспівали національний гімн і відійшли, зберігаючи бойовий порядок. Я бачив, як плаче маленька дівчинка, яка стояла третьою у черзі до віконечка з марками і знала, що кульку їй вже не дадуть.

## **Втрата і повернення волосся**

Для боротьби з прагматизмом і жахливою тенденцією реалізації практичних цілей, мій старший кузен обстоює такий метод: вирвати з голови добрячу волосину, зав'язати на ній вузлика і дати їй плавно впасти в зливний отвір умивальника. Якщо волосина зачепиться за решітку, якою зазвичай прикрито цей отвір, досить лише трохи відкрутити кран, аби її змило водою.

Не гаючи жодної миті, треба взятися за роботу з повернення цієї волосини. Перша дія зводиться до того, щоб розібрати сифон умивальника і подивитися, чи не зачепилася вона за якусь нерівність у стічній трубі. Якщо її не видно, треба вигвинтити ту рурку, що йде від сифона до основного стояка. Там точно буде купа волосин, і доведеться покликати на допомогу решту родини, аби перебрати їх одну за одною у пошуках тієї, що з вузликом. Якщо вона не знайдеться, то постане цікаве завдання — розібрати стояк до першого поверху, а це означає, що доведеться добре попотіти: вісім чи десять років працювати в якомусь міністерстві чи торговому домі, аби зібрати гроші, які дадуть змогу купити чотири помешкання, розташовані під квартирою мого старшого кузена; в усьому цьому є страшна невігода — працюючи ці вісім чи десять років, не можна буде позбутися важкого відчуття, що волосини в стояку вже немає, що вона лише дивом могла залишитися там, застрявши в якомусь іржавому каналізаційному коліні.



Настане день, коли ми зможемо розібрати труби в усіх квартирах і кілька місяців житимемо в оточенні мидниць та інших посудин, наповнених мокрим волоссям, а також помічників і жебраків, яким щедро платитимемо за те, що вони шукатимуть, розділятимуть, класифікуватимуть і приносятимуть нам розмаїті волосини, щоб ми могли їх як слід роздивитися. Якщо волосина не знайдеться, ми увійдемо у значно непевніший і складніший етап, бо наступний крок приведе нас в найбільші клоаки міста. Купивши спеціального костюма, ми навчимося серед глупої ночі прослизати в каналізаційний колектор, озброївшись потужним ліхтариком і кисневою маскою, і досліджуватимемо більші й менші підземні галереї, можливо, нам допомагатимуть суспільні покидьки, з якими в нас зав'яжуться стосунки і яким нам доведеться віддавати левову частку грошей, зароблених за дня в міністерстві чи торговому домі.

Дуже часто нам здаватиметься, що справу завершено, бо ми знаходитимемо (чи нам приносятимуть) волосини, схожі на ту, яку шукаємо; та позаяк невідомо про жоден випадок, коли вузлик з'являється на волосині без втручання людських рук, то майже завжди врешті пересвідчуватимемося, що вузлик на принесеній нам волосині є попросту її потовщенням (хоча про жоден схожий випадок нам також невідомо) або нашаруванням якоїсь піщинки чи іржі, що з'явилася внаслідок тривалого перебування волосини на вогкій поверхні. Ймовірно, що відтіля ми зробимо ще кілька кроків уперед, забираючись у різні, більші чи менші труби, доки не дійдемо до того місця, куди вже ніхто не наважиться проникнути: головної труби, яка веде до річки, бурхливого потоку детритів, в якому жодні гроші, жоден човен, жоден підкуп не дасть нам змоги шукати далі.

Та може статися так, що перед цим, а може, значно раніше — наприклад, за кілька сантиметрів від стічного отвору в умивальнику, на рівні квартири на другому поверсі чи у першій підземній трубі, — ми знайдемо ту волосину. Подумайте лишень, якою буде наша радість, коли вражено підрахуємо, скільки нерозтрачених завдяки щасливому випадку сил ми заощадили на те, аби обґрунтовувати, обирати, фактично вимагати схожого завдання, яке кожен добросовісний учитель мав би давати своїм учням, починаючи від наймолодших, замість висушувати їхні душі правилом пропорції чи сумними подіями на Канча-Раяда<sup>[4]</sup>.

## Тітонька у скруті

І чого наша тітка так боїться впасти горілиць? Уже багато років наша родина з усіх сил намагається допомогти їй позбутися цієї фобії, але прийшла пора зізнатися у нашому провалі. Хай що б ми робили, тітонька боїться впасти горілиць; її невинна манія дається взнаки усім нам — починаючи від мого батька, який по-братськи супроводжує її повсюди та оглядає підлогу, щоб тітонька могла йти без обави, поки моя мати старається кілька разів на день підмітати подвір'я, сестри підбирають тенісні м'ячики, якими невинно бавляться на терасі, а кузени стирають усі неподобні сліди псів, котів, черепах і курей, яких у нас багато. Однак усе марно, тітонька наважується перетнути кімнату лише після довгих вагань, безконечних оглядин і роздратованого покрикування на дітей, які там вертяться тієї миті. Опісля тітонька рушає: спочатку ступає однією ногою і притупує нею, як боксер у кутку рингу, потім іншою, переміщаючи своє тіло ходою, яка нам у дитинстві здавалася величною, і витрачаючи кілька хвилин на те, аби перейти від одних дверей до інших. Це щось страшне.

Не раз ми добивалися від тітоньки зв'язного пояснення, чому вона боїться впасти горілиць. Одного разу на це питання вона зреагувала мовчанкою, яку можна було б розтягти косою; та якось увечері, перехиливши чарочку гесперидину<sup>[5]</sup>, вона зласкавилася й натякнула, що, упавши горілиць, уже не зможе підвестися. На очевидне заперечення, що тридцять два члени родини готові прийти їй на допомогу, вона відповіла понурим поглядом і двома словами: «Все одно». Через кілька днів мій найстарший брат покликав мене ввечері на кухню і показав таргана, що лежав навznak під раковиною. Ми мовчки спостерігали за тим, як він довго і марно намагається звестися, поки інші таргани, не боячись світла, сновигали підлогою, зачіпаючи того, що лежав догори ногами. Ми пішли спати в глибокій зажурі, і з тієї чи іншої причини ніхто відтоді не випитував тітоньку. Ми лише, як могли, облегшували її страх, водили її повсюди, підставляли їй плече і купували взуття з протиковзними підметками та інші пристосування для стійкості. І так життя текло собі далі — й нічим не гірше, ніж у інших.

## Тітонька оправдана або ж ні

Четверо моїх двоюрідних братів — хто більше, а хто менше — займаються філософією. Читають книжки, дискутують між собою, а решта родини захоплюється ними здаля, вірна принципу не пхати носа в чужі уподобання і навіть за можливості їм сприяти. Ці хлопці, яких я дуже поважаю, не раз піднімали проблему страху моєї тітки, доходячи неясних, але, мабуть, вартих уваги висновків. Як часто буває в таких випадках, моя тітка про балачки, що велися в неї за спиною, знала найменше, але усі ми ставилися до неї з іще більшою поштивістю. Роками ми супроводжували тітоньку в її хитлявих переходах з вітальні на подвір'я, зі спальні у ванну кімнату, з кухні в спіжарню. Нам ніколи не здавалося неподобним, що вона лягає спати на боці — у парні дні на правому, в непарні на лівому — і всю ніч зберігає цілковиту непорушність. На стільці в їдальні чи в патіо тітонька сидить дуже виструнчена: вона нізащо б не прийняла комфорту крісла-гойдалки чи глибокого фотеля. У ніч, коли запустили перший штучний супутник, ми всі полягали в патіо долі, щоб спостерігати за його рухом у небі, але тітка залишилася сидіти, і наступного дня в неї страшенно боліла шия. Ми, спостерігаючи за нею, потроху із цим змирилися. Допомагають нам у цьому наші двоюрідні брати, які, згадуючи про це, переглядаються розуміюче і кажуть щось на кшталт: «Вона має рацію». Але чому? Ми не знаємо, а вони не хочуть нам пояснити. Мені, наприклад, здається, що лежати горілиць дуже зручно. Все тіло опирається на матрац чи на кахлі патіо, ти відчуваєш п'яти, литки, стегна, сідниці, крижі, лопатки, плечі й потилицю, між якими розподілена вага тіла і які розсіюють її (скажімо так) по землі, так добре й так природно наближають його до цієї поверхні, яка пожадливо нас притягує і, здавалось би, хоче ковтнути. Цікаво, що для мене поза горілиць є найприроднішою й інколи я підозрюю, що саме тому тітонька її так боїться. Мені ж вона здається ідеальною, і в глибині душі я вважаю її найзручнішою. Так, я добре сказав: в глибині, глибоко всередині, горілиць. Мене це навіть трохи лякає, щось, чого я не спроможний пояснити. Як би мені хотілося бути таким, як вона, і як це мені понад силу.

## Тигропози

Задовго до втілення нашого задуму в життя ми знали, що позування тигрів становить подвійну проблему — сентиментальну і моральну. Перша стосувалася не так позування, як самого тигра, позаяк ці котяті не люблять, щоб їх змушували позувати, і з усіх своїх сил, які в них чималі, опираються. Чи випадало за таких обставин кидати виклик ідіосинкразії цих тварин? Однак це питання переносило нас у моральну площину, де будь-який вчинок може бути причиною або наслідком слави чи ганьби. Вечорами у нашій хатинці на вулиці Гумбольдта ми зважували «за» і «проти», сидячи перед мисками зі звареною на молоці рисовою кашею й забувши посипати її корицею й цукром. Ми не були насправді певні, що зможемо змусити тигра позувати, і це нас мучило.

Врешті було вирішено, що ми змусимо позувати одного — лише заради того, аби побачити роботу цього механізму в усій його складності, і що згодом оцінимо результати. Не розповідатиму тут, як ми роздобули першого тигра: то було мудроване й морочливе завдання, біганина по консульствах і аптеках, складна інтрига з квитками, авіалісти й робота зі словником. Одного вечора мої кузени прийшли обмазані йодом: усе вдалося. Ми випили стільки небіоло, що моя молодша сестра, прибираючи зі столу, згорнула все граблями. Ми тоді були молодші.

Зараз, коли експеримент дав відомі нам результати, я можу повідомити подробиці позування. Либонь, найважчим є те, що стосується обстановки, бо потрібна кімната, в якій обмаль меблів, що рідко буває на вулиці Гумбольдта. В її центрі встановлюється пристрій: дві перехрещені грубі дошки, набір хлестів і кілька глиняних глеків з молоком і водою. Змусити тигра позувати не дуже важко, хоча може статися так, що операція провалиться і доведеться її повторити: справжня трудність починається в ту мить, коли до тигра, який вже позує, вертається внутрішня свобода і він намагається — в численні можливі способи — її реалізувати. На цьому етапі, який я назву проміжним, реакція членів моєї родини є визначальною; все залежить від того, як зреагують мої сестри, від спритності, з якою мій батько знову осадить тигра, працюючи з ним, як гончар із глиною. Найменший промах може обернутися катастрофою, перегорілими

запобіжниками, розлитим по долівці молоком, жахом флуоресцентних очей, які світяться в потемках, теплими цівками при кожному ударі лапою; мені навіть не хочеться цього уявляти, позаяк досі тигр позував нам без небезпечних наслідків. Як пристрій, так і різні функції, які доводиться виконувати нам усім — починаючи від тигра й закінчуючи моїми двоюрідними братами, — є ефективними й гармонійно поєднуються. Для нас важить не так сам факт позування тигра, як церемонія, яка здійснюється до кінця без відхилень. Необхідно, щоб тигр погодився позувати або щоб його згода чи відмова не мали жодного значення. У миті, які б хтось спокусився назвати ключовими — можливо, через воду в глеках, можливо, просто через схильність до штампів, — нашу родину переповнює надзвичайне збудження; моя мати не приховує сліз, а мої двоюрідні сестри конвульсивно сплітають і розплітають пальці. У позуванні тигра є щось від тотального зіткнення, рівняння на абсолют; баланс залежить від такого мізеру, а платимо ми за це настільки високу ціну, що короткі миті після позування, від яких залежить його довершеність, неначе виводять нас із самих себе, переповнюють тигрячістю і людськістю в одному застиглому русі, який є потрясінням, паузою і здобутком. Нема тигра, нема родини, нема позування. Неможливо знати що є: трепет не цієї плоті, укол рапіри в сонячне сплетіння, ректифікаційна колона. А потім ми виходимо в крите патію, і наші тітоньки приносять суп так, наче десь чуто спів, наче ми прийшли на хрестини.

## **Поводження на чуванні біля небіжчика**

Ми йдемо не через ганусівку і не тому, що треба піти. Мабуть, усі вже здогадуються: ми йдемо, бо не можемо терпіти найлукавіші форми лицемірства. Моя найстарша сестра у других береться з'ясувати, якою є природа жалоби, і якщо вона правдива, якщо там плачуть, бо плакати — єдине, що залишається цим чоловікам і цим жінкам серед пахоців тубероз і кави, тоді ми залишаємося вдома і співчуваємо їм віддалік. Від сили моя мати зайде на хвильку і складе уклін від імені родини; ми не любимо безцеремонно стромляти наше чуже життя в цей діалог із тінню. Та якщо внаслідок ретельного розслідування моєї кузини виникає підозра, що в критому патію чи у вітальні постала триніога

облуди, тоді вся родина одягає свої найкращі вбрання, чекає, коли чування визріє, і потроху, але невмолимо туди являється.

У Пасіфіко все майже завжди відбувається у патіо з вазонами і музикою з радіо. За такої okazji сусіди милостиво вимикають радіо, тож залишаються лише жасмин і кривні, які змінюють одне одного, підпираючи стіни. Ми приходимо поодиночі чи по двоє, вітаємося з родичами небіжчика, яких легко упізнати, бо вони плачуть, щойно забачать, що хтось надійшов, і в супроводі когось із близької рідні йдемо вклонитися небіжчику. Через годину-дві вся наша родина вже в жалобному домі, але попри те, що сусіди добре нас знають, ми поводимося так, наче кожен з нас прийшов сам по собі, і майже не перемовляємося між собою. У своїх діях ми керуємося визначеним методом, вибираємо співрозмовників, з якими балакаємо у кухні, під помаранчею, у спальнях, у передпокої і час від часу виходимо покурити в патіо чи на вулицю чи прогулюємося кварталом, щоб обмінятися думками щодо політики та спорту. Нам не потрібно багато часу, аби прозондувати почуття найближчої родини: скляночки тростинної горілки, солодке мате і цигарки «Партікулярес» є довірчим містком; ще перед північчю ми певні і можемо діяти без докорів сумління. Зазвичай моя молодша сестра бере на себе першу веремію: мудро ставши в ногах труни, вона прикладає до очей фіолетову хустинку і починає плакати — спочатку беззвучно, геть чисто змочивши хусточку слізьми, потім починає схлипувати й ковтати повітря і врешті вибухає таким риданням, що сусідки змушені відвести її до приготованого на такі випадки ліжка, дати понюхати флердоранжевої води і втішати, поки інші сусідки займаються близькими родичами, які зненацька заразилися припадком. Якийсь час коло брами дому небіжчика громадаються люди, стиха розпитують і переказують вістки, сусіди знизують плечима. Виснажені кривні, яким довелося викластися на повну, приглушують свої вияви горя, і в ту саму мить три мої сестри у других заходяться плачем — без надриву, без зойків, але так зворушливо, що в родичів і сусідів зароджується дух суперництва, вони розуміють, що не можна сидіти, склавши руки, поки чужі з іншого кварталу так побиваються, тож знову долучаються до загальної скорботи, знову треба звільняти місце на ліжках, обмахувати стареньких сеньйор, попускати пояси в старих сеньйорів, які б'ються в конвульсіях. Ми з братами зазвичай чекаємо цього

моменту, аби увійти в похоронну залу і стати біля труни. Яким би дивним це не здавалось, але ми справді засмучені, ніколи не можемо слухати, як плачуть наші сестри, без того, щоб наші серця не сповнила безконечна журба і нагадала нам про дитинство, поля поблизу містечка Альбертіни, трамвай, який скреготів, звертаючи на вулицю Генерала Родрігеса у Банфілді — такі-от, завжди сумні, речі. Досить нам побачити схрещені руки небіжчика, аби нас раптом кинуло в сльози і ми мусили засоромлено затуляти обличчя руками — ми, п'ятеро чоловіків, по-справжньому плачемо на чуванні біля небіжчика, тоді як його рідні відчайдушно збираються на силі, щоб дорівнятися до нас, відчуваючи, що вони, хай там що, мусять показати: це чування — їхнє й лише вони мають право так плакати в цьому домі. Але їх мало, і вони брешуть (ми це знаємо завдяки моїй найстаршій троюрідній сестрі і це додає нам сил). Дарма вони раз по раз схлипують і непритомніють, марно найспівчутливіші сусіди втішають їх і підтримують порадами, відводячи їх, аби вони відпочили, і приводячи назад, аби знову стали до бою. Тепер нас змінюють мої батьки і мій старший дядько — є щось, що викликає повагу в скорботі цих стареньких, які прийшли з вулиці Гумбольдта, що за п'ять кварталів, якщо рахувати від перехрестя, аби чувати біля небіжчика. Найстійкіші сусіди починають пантеличитися, кидають родичів і йдуть на кухню випити грапи та побалакати. Дехто з родичів, виснажений півторагодинним безперервним плачем, похропуючи, спить. Ми по черзі заміняємося, але так, аби не виникало враження чогось підготованого; перед шостою ранку ми вже незаперечні господарі чування, більшість сусідів розійшлася по своїх домівках, щоб поспати, родичі перебувають у різних позиціях і ступенях очманіння, у патію займається на світ. О цій порі мої тітки організують на кухні потужну перекуску, ми п'ємо пекучу каву, розуміюче презираємося, зустрівшись у передпокої чи у спальнях; ми — як ті мурахи, які снують туди-сюди, на ходу чиркаючи одне одного вусиками. Коли прибуває похоронний катафалк, позиції вже зайнято, мої сестри підводять родичів проститися з небіжчиком перед тим, як труну закриють, підтримують і підбадьорюють їх, водночас мої кузини і брати пробираються вперед, доки не витіснять їх, змусивши скоротити останнє прощання, і залишаться біля мерця самі. Вимучені, розгублені родичі, які неясно щось розуміють, але неспроможні реагувати, дозволяють, щоб їх виводили і приводили,

п'ють усе, що їм піднесуть до вуст, і відповідають нерішучими та марними протестами на ласкаву турботливість моїх кузин і сестер. Коли приходить пора вирушати, у хаті повно родичів і друзів, невидима, проте монолітна організація координує кожен рух, директор похоронної контори виконує розпорядження мого батька, тіло виносять згідно з вказівками мого старшого дядька. Подекуди родичі, які прийшли в останню мить, роздратовано впоминаються про свої права; сусіди, вже переконані у тому, що все йде так, як належить, дивляться на них обурено і змушують замовкнути. У перше авто жалобного кортежу вмощуються мої батьки і дядьки з тітками, у друге сідають мої брати, а мої кузини милостиво погоджуються, аби хтось із родичів небіжчика підсів до них у третє, в якому розмістилися вони, загорнуті у довгі чорно-фіолетові пелерини. Решта сідає там, де знайде місце, а є родичі, яким доводиться викликати таксі. І якщо ті, кого освіжило ранкове повітря і довга поїздка, затівають у некрополі реконкісту, гірким є їхнє розчарування. Заледве труна опиняється в перистилі, мої брати оточують оратора, визначеного родиною чи друзями померлого, якого легко розпізнати по обличчю, яке пасує обставинам, і згортку, який розпирає кишеню його піджака. Потискаючи йому руку, вони зрошують сльозами його лацкани, сердечно його поплескують, і оратор не може завадити тому, аби мій молодший дядько піднявся на трибуну і розпочав промови виступом, який завжди є взірцем правди і такту. Він триває три хвилини, стосується виключно небіжчика, дядько відмічає його чесноти і сповіщає про його вади, все, що він каже, сповнене людяності; він глибоко схвильований та іноді йому нелегко завершити промову. Щойно він сходить з трибуни, як на його місце стає мій старший брат і виголошує панегірик від імені сусідів, водночас призначений для цього сусід намагається пропхатися поміж моїх рідних та двоюрідних сестер, які плачуть, учепившись в його жилетку. Ввічливий, однак владний жест мого батька мобілізує персонал похоронної контори; катафалк починає плавно котитися, й офіційні оратори залишаються стояти біля підніжжя трибуни, переглядаючись і жмакаючи свої промови у спітнілих руках. Зазвичай ми не завдаємо собі труда провести небіжчика до склепу чи могили, а розвертаємося і всі разом виходимо, обговорюючи інциденти на чуванні. Здаля ми бачимо, як родичі відчайдушно поспішають вхопитися за якусь мотузку від труни і



б'ються із сусідами, які тим часом заволоділи цими мотузками і воліють нести труну самі, аніж дозволити її нести родичам.

# Пластичний матеріал

## Офісна робота

Моя віддана секретарка — одна з тих, хто сприймає свої обов'язки буквально, а це, як відомо, означає переходити межу, захоплювати територію, лізти п'ятьма пальцями у склянку з молоком, аби виловити нещасну волосинку.

Моя віддана секретарка займається, чи хотіла б займатися в моєму офісі всім. Усенький день ми ведемо сердечну битву за повноваження, з усміхом обмінюємося мінами та контрмінами, вилазками й відступами, захопленнями та звільненнями. Але вона знаходить час на все: не лише намагається зробитися господинею офісу, але й ретельно виконує свої обов'язки. От візьмімо слова: не минає і дня, аби вона їх не чистила, глянсувала, ставила на визначену для них поличку, готувала й опоряджала їх для виконання їхніх щоденних обов'язків. Якщо мені з язика зривається зайвий прикметник — бо всі вони народжуються поза орбітою моєї секретарки і почасти поза мною, — у неї вже наготові олівець, аби його піймати й порішити, не залишивши йому часу на те, аби злютуватися з рештою речення і вижити через недогляд або звичку. Якби я дав їй волю — просто зараз дав їй волю — вона б, розлючена, викинула ці листки у кошик для паперів. Вона так заповзялася впорядкувати моє життя, що кожен мій непередбачений порух спонукає її нашорошитися, вуха нащуплені, хвіст сторчака, вся вона — мов натягнута струна. Я мушу ховатись і, вдаючи, що пишу звіт, заповнювати аркушки рожевого або зеленого паперу словами, які мені подобаються, їх грою, вибриками, їх лютими чварами. Моя віддана секретарка тим часом порядкує в офісі, на позір неуважна, але готова до стрибка. Посередині вірша, який, бідака, народжувався такий радісний, я чую, як вона розносить його внівець, і відтак мій олівець галопом вертається до заказаних слів, квапливо їх викреслює, впорядковує безлад, фіксує, чистить, додає лоску, і те, що залишається, либонь, є чудовим, але цей смуток, цей присмак зради на язичку, це обличчя шефа, в якого є секретарка.

## Чудесні заняття

Яке чудесне заняття: відірвати павуку лапку, покласти її в конверт, надписати «Панові міністру зовнішніх справ», додати адресу, вистрибом спуститися сходами, вкинути листа в поштову скриньку на розі.

Яке чудесне заняття: пройтися пішки бульваром Араго, рахуючи дерева, і через кожні п'ять каштанів на мить спинятися, стоячи на одній нозі, і зачекавши, коли хтось гляне, видати глухий та короткий звук і крутнутися дзигною із широко розпростертими руками — як птах-дрімлюга, який розкинувши крила, квилить на деревах Аргентинської півночі.

Яке чудесне заняття: зайти до кав'ярні, попросити цукру, потім ще цукру, ще і ще цукру, й насипати його цілу гору посеред столу, заки за лядою і під білими фартухами наростає злість, а потім легенько плюнути просто на середину цієї купи цукру і стежити за сходженням маленького льодовика слини, чути гуркіт розколотого каміння, яким воно супроводжується і який народжується у здавлених горлянках п'яти завсідників і господаря, порядного чоловіка посеред робочого дня.

Яке чудесне заняття: сісти в автобус, зійти навпроти міністерства, прокласти собі шлях, розмахуючи проштемпельованими конвертами, проминути останнього секретаря й увійти, твердо й поважно, у великий кабінет із дзеркалами якраз тієї миті, коли кур'єр в блакитній уніформі вручає міністрові листа, побачити, як той розпечатує конверта розрізним ножем історичного походження, засовує туди два тонкі пальці і виймає павукову лапку, видивляється на неї, — й акурат тоді задзижчати, як муха, і побачити, як міністр блідне, хоче викинути лапку, але не може, бо вона в нього уп'ялася, — повернутися й вийти, насвистуючи, оголосити, проходячи коридорами, про відставку міністра.

## **Vietato introdurre biciclette**

У банках і торгових домах цього світу всім плювати, якщо хтось зайде з голівкою капусти під пахвою чи з туканом, або виспівуючи, як канарок, пісеньок, яких навчила мене моя мати, чи ведучи за руку шимпанзе в смугастій матросці. Та щойно увійде людина з велосипедом, як здійснюється страшений рейвах, транспортний засіб

насильно виставляють на вулицю, а його власника різко відчитують працівники установи.

Для велосипеда, створіння скромного й слухняного, є приниженням і знуцанням наявність табличок, які чванькувато перепиняють його перед пречудовими скляними дверима міста. Відомо, що велосипеди всіма способами намагалися виправити своє сумне суспільне становище. Але в абсолютно всіх країнах світу «заборонено входити з велосипедами». Дехто додає: «і псами», що подвоює у велосипедів і собак їхній комплекс неповноцінності. Кіт, заєць, черепаха фактично можуть зайти в корпорацію «Bunge & Born» чи в адвокатські контори на вулиці Сан-Мартін, і це викличе лише здивування, великий захват серед запопадливих телефоністок або від сили наказ, аби портьє викинув вищезазначених тварин на вулицю. Останнє може статися, але не є принизливим, бо, по-перше, це лише одна із численних можливостей, і потім це є наслідком якоїсь причини, а не холодної наперед визначеної каверзи, вибитої на бронзових чи емалевих табличках, скрижальх невлаганного закону, які топчуть просту невимушеність велосипедів, цих невинних створінь.

У кожному разі, стережіться, управителі! Троянди також простодушні та милі, але ви, мабуть, знаєте, що у війні двох троянд наклали головами принци, які були схожі на чорні блискавки, засліплені пелюстками крові. Аби не сталося так, що одного дня велосипеди на ранок вкриються шипами, що ручки їхніх рулів виростуть і вигнуться, наче роги бика, що, вкриті бронею своєї люті, вони посунуть хмарою на скляні двері страхових компаній і що скорботний день закінчиться загальним падінням акцій, цілодобовим трауром, візитними картками з висловленнями співчуття.

## **Поведінка дзеркал на острові Пасхи**

Якщо дзеркало розмістити на заході острова Пасхи, воно відстає. Якщо дзеркало розмістити на сході острова Пасхи, воно спішить. Шляхом складних вимірювань можна знайти точку, в якій це дзеркало показуватиме саме теперішній час, але немає жодної гарантії, що інше дзеркало в цій точці також показуватиме теперішнє, позаяк дзеркала бувають різні й реагують, як їм заманеться. Так антрополог Саломон Лемос, стипендіат Фонду Гуггенгайма, побачив себе померлим від

тифу, коли під час гоління подивився у дзеркало — і все це на сході острова. Водночас маленьке дзеркальце, яке він впустив на заході острова, показувало ні для кого (воно валялося поміж каміння) Саломона Лемоса, який в коротких штанцях йшов до школи; потім голенького Саломона Лемоса у ванночці, де його завзято намилюють тато з мамою, а потім Саломона Лемоса, який агукає, розчуливши тітоньку Ремедітос, на фермі в окрузі Тренке-Лавкен.

## **Можливості абстрагування**

Уже не один рік я працюю в ЮНЕСКО та інших міжнародних організаціях і попри це зберіг почуття гумору і навіть неабияку здатність абстрагуватися, тобто коли мені не до шмиги якийсь тип, я одним махом стираю його з мапи, і поки він базікає, лину думкою до Мелвілла, а той бідолаха думає, що я його слухаю. Так само коли мені подобається якась дівчина, я можу абстрагувати її від одягу, щойно вона увійде в моє зорове поле, і поки вона розказує мені, який холодний нині ранок, я довгі миті люблююся її пупчиком. Іноді та легкість, з якою я це роблю, є майже нездоровою.

Минулого понеділка були вуха. На початку роботи кількість вух, які переміщалися по вестибюлю, була надзвичайною. В моєму офісі я здибав шість вух; ополудні в їдальні їх було понад п'ятсот, симетрично вишикуваних у дві шеренги. Було кумедно бачити, як час від часу два вуха, що висіли в повітрі, виходили з черги й віддалялися. Вони були схожі на крила.

У вівторок я спинив свій вибір на тому, що, як мені здавалося, стрічається не надто часто: на наручних годинниках. Я помилився, бо в обідню пору побачив їх близько двох сотень: вони літали над столами туди-сюди, і цей рух дуже нагадував той, яким розрізають біфштекс. У середу я (дещо збентежено) зробив вибір на користь чогось фундаментальнішого, і це були гудзики. Ну і видовище! Весь простір вестибюлю був заповнений косяками риб із тьмяними очима, які переміщалися горизонтально, а обабіч кожного маленького горизонтального батальйону висіли, розхитуючись, два, три або чотири гудзики. У ліфті було страшне згромадження: сотні непорушних — або ледь ворухких — гудзиків у дивовижному кристалографічному кубі. Особливо мені запам'яталося вікно (то було

надвечір) супроти блакитного неба. Вісім червоних гудзиків накресливали витончену вертикаль, й то там, то сям плавно колихалися таємничі перламутрові кружальця. Мабуть, то була дуже вродлива жінка.

Середа видалася сірим днем, коли процеси травлення здалися мені відповідною обставинам ілюстрацією, тож о пів на десяту я похмуро спостерігав за прибуттям сотень пластикових мішків, набитих сіруватою розмазнею, що утворилася внаслідок мішанини кукурудзяних пластівців, кави з молоком і рогаликів. В їдальні я побачив, як помаранча ділилася на філігранні часточки, які в певний момент втрачали свою форму і одна за одною опускалися вниз, доки не утворили на певній висоті білувате відкладення. В такому стані помаранча пройшлася коридором, спустилася чотирма поверхами униз і, зайшовши в кабінет, застигла непорушно у точці, розташованій між двома підлокітниками крісла. Ледь віддалік так само спочивала чверть літра міцного чаю. Як кумедну перебивку (моя здатність абстрагуватися часто-густо проявляє свавілля) я зміг побачити ще й сигаретний дим, що вертикально рухався трубою, далі розходився двома напівпрозорими порожнинами, знову піднімався трубою і, зробивши граціозний завиток, розсіювався вигадливими арабесками. Пізніше (я був у іншому кабінеті) я знайшов привід, аби знову навідатися до помаранчі, чаю і диму. Але дим зник, а замість помаранчі та чаю я побачив дві бридкі перекручені трубки. Навіть абстрагування має свій неприємний бік; я кивнув трубкам і повернувся у свій кабінет. Моя секретарка плакала, читаючи наказ про моє звільнення. Аби втішитися, я вирішив абстрагувати її сльози й якийсь час був у захваті від цих крихітних кришталево чистих джерел, які народжувалися в повітрі і лилися на папки, промокальний папір і офіційний бюлетень. Життя сповнене такої краси.

## **Щоденна газета в щоденному житті**

Один сеньйор зі щойно купленою свіжою газетою під пахвою сідає в трамвай. Через пів години він виходить із трамвая з тією самою газетою під тією самою пахвою.

Однак це вже не та сама газета, зараз це купа газетного паперу, яку сеньйор залишає на лавці на площі.

Тільки-но ця купа газетного паперу лишається самотою на лавці, як знову перетворюється на газету, доки її не побачить один хлопець, прочитає — і вона знову перетвориться на купу газетного паперу.

Тільки-но лишившись самотою на лавці, купа газетного паперу знову перетворюється на газету, доки її не знайде одна старенька, прочитає її — і вона знову перетвориться на купу газетного паперу. Потім старенька візьме її із собою і по дорозі загорне в неї пів кілограма буряків — от на що можуть згодитися газети після таких захопливих метаморфоз.

Маленька історія, покликана показати, якою хисткою є стабільність, в якій ми, на нашу думку, існуємо, або ж закони можуть замінитися винятками, випадковостями чи неймовірними подіями — і хотів би я тоді на тебе подивитись.

*Конфіденційне повідомлення CVN/475 a/W*  
*секретаря OCLUSIOM*  
*секретареві VERPERTUIT.*

... страшне замішання. Усе йшло добре і ніколи не виникало проблем з регламентом. Аж тут раптом вирішили зібрати надзвичайну сесію Виконавчого комітету, і почалися труднощі, зараз самі побачите, яка на нас звалилася халепа. Серед членів комітету повний сумбур. Жодної певності щодо майбутнього. Так-от, комітет, зібравшись, почав обрання нових членів апарату — на заміщення шести достойників, які загинули за трагічних обставин, коли вертоліт, в якому вони облітали місцевість, упав у водойму, і всі вони померли в місцевій лікарні через помилку медичної сестри, яка вколола їм неприйнятну для людського організму дозу сульфаміду. На зібранні комітету в присутності єдиного достойника, що вижив (у день катастрофи він залишився вдома через застуду), і шести альтернативних членів починають голосувати за кандидатів, запропонованих різними державами, які входять до складу OCLUSIOM. Одноголосно обирають пана Фелікса Волла (оплески). Одноголосно обирають пана Фелікса Ромеро (оплески). Відбувається нове голосування, в результаті якого одноголосно обрано пана Фелікса Лупеску (загальна розгубленість). Слово бере виконуючий обов'язки голови і робить жартівливе зауваження щодо збігу імен. Просить слова делегат від Греції і заявляє, що хоча йому це здається дещо дивним, у

нього є доручення від його уряду запропонувати кандидатуру пана Фелікса Папаремологоса. Його обирають більшістю голосів. Переходять до наступного голосування, і перемагає кандидат від Пакистану Фелікс Абіб. На той момент у комітеті панує страшне замішання, поспіхом проводять останнє голосування, в результаті якого обрано кандидата від Аргентини пана Фелікса Камуссо. Під явним оплеском присутніх голова комітету вітає шість його нових членів, яких він сердечно називає тезками (всі ошелешені). Зачитують склад комітету, який має такий вигляд: голова і найдавніший його член, який вижив у катастрофі, пан Фелікс Сміт. Члени: пани Фелікс Волл, Фелікс Ромеро, Фелікс Лупеску, Фелікс Папаремологос, Фелікс Абіб і Фелікс Камуссо.

Так-от, наслідки цих виборів щораз більше компрометують OCLUSIOM. Вечірні газети подають склад Виконавчого комітету із жартівливими й зухвалими коментарями. Нині зранку міністр внутрішніх справ мав телефонну розмову з Генеральним директором. Останній, з огляду на брак чогось кращого, наказав підготувати інформаційний бюлетень, який містить *curriculum vitae* нових членів комітету, кожен з яких є видатною постаттю в царині економічних наук.

Перше засідання комітету має відбутися наступного четверга, але ходять чутки, що пани Фелікс Камуссо, Фелікс Волл і Фелікс Лупеску нині підвечір подадуть до демісії. Пан Камуссо попросив інструкцій щодо письмового викладу прохання про відставку; насправді у нього немає жодної законної підстави для виходу з комітету, і він, як і пани Волл і Лупеску, керується виключно бажанням, щоб комітет складався з людей, які не відкликатимуться на ім'я Фелікс. Ймовірно, у проханнях про відставку вони посилатимуться на стан здоров'я і Генеральний директор їх задовольнить.

## **Кінцівка кінця світу**

Позаяк писаки не попустяться, ті нечисленні читачі, які ще є на світі, поміняють фах і собі зробляться писаками. На землі буде щораз більше писак і фабрик із виробництва паперу та чорнила, писаки працюватимуть удень, а машини вночі, аби надрукувати написане писаками. Спочатку книжкові шафи ущерть заповнюють будинки;



тому муніципалітети (ми вже про це провідали) вирішують пожертвувати дитячими майданчиками заради розширення бібліотек. Згодом віддають театри, пологові будинки, різниці, їдальні, лікарні. Бідняки застосовують книжки як цеглу, скріплюють їх цементом, мурують стіни з книжок і живуть у книжкових хатках. А потім книжки виходять за межі міст і сунуть на поля, толочать посіви пшениці й соняшника; управління дорожнього господарства заледве добивається, аби поміж височезними книжковими мурами лишалися вільні проїзди. Іноді одна зі стін обвалюється, і стаються страшні автомобільні катастрофи. Писаки працюють без упину, бо людство шанує покликання, тож друковані видання дістаються морських берегів. Президент республіки розмовляє по телефону з президентами республік і мудро пропонує викинути в море зайвину книжок, що й роблять одночасно на всіх узбережжях світу. Так сибірські писаки бачать, як їхні друковані видання кидають у крижане море, так само, як індонезійські писаки і т. ін. Це дає змогу писакам збільшити випуск своєї продукції, бо на землі знову є місце, де складати їхні книжки. Вони не думають про те, що у моря є дно і що на морському дні починає накопичуватися друкована продукція — спочатку у вигляді драглистої маси й урешті міцного, хоча й в'язкого пласти, який щоденно виростає на кілька метрів і кінець кінцем дістанеться водної поверхні. Тоді маса води затоплює масу земель, відбувається перерозподіл континентів та океанів, замість президентів багатьох республік з'являються озера й півострови, а перед президентами інших республік відкривається безмежний простір для їхніх честолюбних задумів тощо. Морська вода, яка розлилася так бурхливо, випаровується більше, ніж колись, або застоюється, перемішуючись із друкованими виданнями й утворюючи драглисту масу, — настільки, що одного дня капітани далекого плавання помічають, що кораблі пливуть поволі, швидкість із тридцяти вузлів падає до двадцяти, потім до п'ятнадцяти, двигуни глохнуть, а гвинти деформуються. Врешті всі судна спиняються в різних точках морів, зав'язнувши в грузькому місиві, а писаки цілого світу, переповнені радістю, пишуть тисячі книжок, в яких пояснюють цей феномен. Президенти і капітани вирішують перетворити кораблі на острови та клуби, публіка йде пішака картонними морями на ці острови та в клуби, де кондиціоноване повітря поживляють оркестри народних інструментів

і де танцюють аж до світанку. На морських узбережжях громадиться нова друкована продукція, але кинути її в місиво неможливо, тому ростуть стіни з книжок, а на берегах колишніх морів постають гори. Писаки розуміють, що фабрики з виробництва паперу й чорнила скоро збанкрутують, і пишуть щораз меншими літерами, густо списуючи кожен аркушик паперу. Коли закінчується чорнило, вони пишуть олівцями тощо; коли закінчується папір, вони пишуть на табличках і керамічних плитках тощо. Поширюється звичай вставляти один текст в інший, щоб використати проміжки між рядками, або бритвочкою зішкрябувати друковані літери, аби папір знову став придатний до використання. Писаки працюють поволі, але їх так багато, що друковані видання вже цілком відгороджують землі від ложа давніх морів. На землі так-сяк живе раса писак, приречена на вимирання, а в морі перебувають острови та клуби, тобто трансатлантичні кораблі, де знайшли притулок президенти республік, де влаштовуються грандіозні забави і де з острова на острів, від президента до президента і від капітана до капітана передають повідомлення.

## **Ацефалія**

Одному панові відтяли голову, та позаяк одразу по тому розпочався страйк і не було змоги його поховати, йому довелося жити далі без голови й так чи сяк давати собі раду.

Він одразу помітив, що разом з головою позбувся чотирьох з п'яти відчуттів. Наділений лише тактильним чуттям, однак сповнений бажання щось робити, цей пан сів на лавку на площі Лявальє і почав обмацувати один за одним листки дерев, намагаючись їх розрізнити і назвати. Й отак, через декілька днів він уже мав певність, що в нього на колінах лежить листок евкаліпта, платана і магнолії, а ще — зелений камінець.

Коли той пан збагнув, що останнє — це зелений камінець, кілька днів перебував у страшній розгубленості. Камінець — це було правильно і можливо, але не зелений. Він спробував уявити, що камінець червоний, і в ту ж мить відчув щось таке, як глибока відраза, неприйняття цієї відвертої брехні, цього цілком фальшивого червоного камінця, позаяк камінець був повністю зелений, плескатий і солодкий на дотик.

Усвідомивши, що камінець ще й солодкий, той пан певний час був охоплений великим здивуванням. Та потім узяв за краще радіти, бо це завжди ліпше, оскільки було ясно, що так само, як деякі комахи, які регенерують відірвані частини тіла, він здатен на різні відчуття. Підхльоснутий цим фактом, він покинув лавку на площі й вулицею Свободи вийшов на Травневий проспект, де, як відомо, в іспанських ресторанах є розмаїття смаженини. Так він зрозумів, що до нього вернулося ще одне відчуття, і попростував чи то на схід, чи то на захід, бо не був цього певен; він йшов невтомно, сподіваючись якоїсь миті щось почути, позаяк відсутнім у нього був лише слух. Бо й справді: він бачив бліде, як на світанку, небо, торкався власних рук вогкими пальцями та нігтями, які впиналися у шкіру, чув наче запах поту, в роті мав присмак металу й коньяку. Йому бракувало лише слуху, і саме тоді він почув: то було щось, як спогад, бо він знову чув слова тюремного капелана, слова розради й надії, самі собою дуже гарні, шкода лише, що трохи зужиті, сказані безліч разів, заяложені від того, що їх раз у раз промовляють.

### **Начерк сновидіння**

Зненацька йому дуже кортить побачити свого дядька, і він поспішає звивистими й крутими завулками, які, схоже, з усіх сил намагаються віддалити його від старого родинного дому. Після довгої ходьби (хоча, здавалося, черевики його прилипли до землі) він бачить браму і неясно чує гавкіт пса, якщо це пес. Коли він піднімається чотирма витертими сходинками і тягне руку до дверного дзвінка, що має вигляд іншої руки, яка стискає бронзову кулю, пальці дзвінка починають поволеньки розпрямлятися, спочатку мізинець, а потім інші, доки врешті не впускають бронзову кулю. Куля падає так, наче зроблена з пір'я, беззвучно рикошетить від порога і підскакує йому до грудей, але тепер це вже тлустий чорний павук. Він у відчаї відмахується від нього рукою, і тієї ж миті двері відчиняються: на порозі стоїть дядько, він натягнуто усміхається, наче давно чекав з усміхом на вустах за зачиненими дверима. Вони обмінюються кількома фразами, які здаються заготованими — такі собі гнучкі шахи. «Зараз мені треба відповідати...» — «Зараз він скаже». Все саме так і відбувається. Вони вже перебувають в яскраво освітленій кімнаті,

дядько дістає загорнуті у сріблястий папір сигари і пропонує йому одну. Довго шукає сірники, але в усьому домі немає ні сірників, ні жодного іншого вогню; вони не можуть закурити сигари, і дядькові, здається, не терпиться, аби візит закінчився, й нарешті ніякове прощання в коридорі, де повно наполовину висунутих шухляд і майже немає як пройти.

Виходячи з дому, він знає, що не повинен озиратися, бо... Він знає лише це й нічого більше, тож швидко йде геть, втупившись очима в глибину вулиці. Поступово він відчуває полегкість. Коли вертається додому, то настільки знесилений, що відразу ж вкладається спати, майже не роздягаючись. Відтак йому сниться, що він у Тігре<sup>[6]</sup> й увесь день веслує зі своєю дівчиною, а потім вони їдять чорісо в притулку «Молодий бик».

## **Як справи, Лопесе?**

Один чоловік зустрічає друга і вітається з ним, подавши йому руку і ледь схиливши голову.

Він думає, що вітається, але вітання вже кимось придумане і той чоловік лише чіпляє його на себе.

Падає дощ. Чоловік укривається від нього під аркою. Майже ніколи ці люди не відають, що вони доперва з'їхали вниз дерев'яною гіркою, яка стоїть із часів першого дощу і першої арки. Мокрою гіркою, всипаною зів'ялим листям.

А жести кохання, цей милий музей, ця галерея димових фігур. Заспокой своє марносластво: рука Антоніо шукала те, чого шукає твоя рука, і ні його рука, ні твоя не шукали нічого такого, що не було вже знайдене віддавна. Але невидимі речі потребують втілення, ідеї падають на землю, наче мертві голуби.

Усе нове насправді викликає страх або зачудування. І те, і те відчуття зароджуються біля утроби і є вірними супутниками появи Прометея; все решта — це комфорт, який завжди виходить більш-менш добре; перехідні дієслова повністю його описують.

Гамлет не сумнівається: він шукає справжнього рішення, а не вхідних дверей чи вже торованих шляхів — яких би коротких доріг чи розпуть вони не пропонували. Йому потрібен закрут, який розчовпає загадку, п'ятий листочок конюшини. Між так і ні — безмежна роза

вітрів. Данські принци, ці соколи, які радше помруть з голоду, ніж їстимуть стерво.

Коли тиснуть черевики, це добрий знак. Щось там змінюється, щось, що нас показує, нишком нас вмикає, пред'являє. Саме тому такими популярними є монстри, а газети у захваті від двоголових телят. Які можливості, який ескіз великого стрибка деінде!

Ось іде Лопес.

— Як справи, Лопесе?

— А в тебе, друже?

Вони думають, що вітаються.

## Землеписи

Позаяк мурахи є справжніми повелительками усього суцього (читач може прийняти це як гіпотезу чи витвір фантазії; у кожному разі, трохи антропоескапізму піде йому на користь), ось вам одна сторінка з їхньої географії:

(С. 84; в дужках подані можливі відповідники деяких виразів — згідно з класичним тлумаченням Гастона Льоба).

«... паралельні моря (річки?). Безкрайня вода (море?) іноді піднімається, як плющ-плющ-плющ (ідея дуже високої стіни, яка може вказувати на приплив?). Якщо йти-йти-йти (аналогічне поняття, застосоване до відстані), то дійдеш до Великого Зеленого Затінку (засіяне поле, зарості, ліс?), де Великий Бог зводить невичерпну житницю для своїх Найкращих Робітниць. У тих краях є повно Страшних Велетнів (людей?), які руйнують наші доріжки. По той бік Великого Зеленого Затінку починається Небесна Твердь (гора?). І все це наше, хоча існують небезпеки».

Цей землепис має й інше тлумачення (Дік Фрай і Нільс Пітерсон-молодший). Топографічно цей ландшафт може відповідати маленькому садочку на вулиці Лапріда, 628, що в Буенос-Айресі. Паралельні моря — це два дренажні рівчаки; безкрайня вода — качина калабаня; Великий Зелений Затінок — грядка салату. Страшні Велетні — це, либонь, качки чи кури, хоча не треба відкидати можливість того, що йдеться справді про людей. Щодо Небесної Тверді вже розгорілася полеміка, яка завершиться не скоро. З думкою Фрая і Пітерсона, які

вбачають у ній цегляний межовий мур, не погоджується Гільермо Софовіч, який вважає, що це біде, покинете серед грядок салату.

## **Прогрес і регрес**

Винайшли скло, через яке могли пролітати мухи. Муха підлітала, ледь підштовхувала скло головою, і — гопля! — вона вже на іншому боці. Величезна мушача радість.

Усе зіпсував угорський вчений, який виявив, що муха могла влетіти, але не могла вилетіти (чи навпаки) — бо волокна цього скла, насправду дуже волокнистого, були до холери еластичними. Притьмом придумали мухоловку з грудкою цукру всередині, й багато мух загинули в розпуці. І так скінчилося можливе братерство із цими створіннями, гідними кращої долі.

## **Правдива історія**

В одного чоловіка падають окуляри і гучно брязкають об керамічну долівку. Він нагинається, страшенно засмучений, бо скельця до окулярів коштують чимало, але зі здивуванням виявляє, що вони якимось дивом не розбилися.

Тепер цей чоловік відчуває глибоку вдячність і розуміє: те, що сталося, можна розцінити як дружнє попередження, тому чимчикує в оптику і купує там шкіряний футляр із тканинною підкладкою для подвійного захисту — бо береженого Бог береже. Через годину в нього падає футляр, і, нагнувшись без найменшого занепокоєння, він виявляє, що окуляри розбилися на друзки. До чоловіка не одразу доходить, що знаки Божі незбагненні і що диво сталося власне зараз.

## **Історія з плюшевим ведмедиком**

Поглянь на цю кульку живиці, яка проступає, витягуючись і збільшуючись, там, де зрослися два дерева. Позаду дерев є прогалина, і саме там живиця медитує й планує свою появу у формі кулі, у формі кулі з лапами, у формі живиці з волохатими лапами, яка згодом у словнику — ВЕДМІДЬ.

Відтак витворюється волога і м'яка куля живиці, вона обтрушується від нескінченних і округлих мурах, скидає їх на

кожному кроці, залишаючи по собі рівнений ряд слідів. Тобто живиця ступає ведмежою лапою на соснові голки, розсікаючи гладку землю, і, витягнувши її, направляє роздерті на шмаття пантофлі вперед і залишає по собі множинний і круглий зародок мурашника, який пахтить живицею. Їй отак обабіч дороги, засновниця симетричних імперій, форма з волохатими лапами йде, виділяючи споруду для округлих мурах, від яких, волога, обрушується.

Нарешті сходить сонце, і плюшевий ведмідь зводить жваве й дитиняче личко до медового гонга, до якого марно поривається. Живиця починає несамовито пахтіти, куля росте врівні з днем, волохаті лапи лише живиця, волохаті лапи живиця, що шепоче благання і визирає відповідь, глибокий резонанс гонга вгорі, небесний мед на його мордочці й язичку, радість волохатих лап.

### **Тема для гобелена**

У генерала лише вісімдесят людей, а у ворога п'ять тисяч. У своєму шатрі генерал лихословить і ридає. Потім пише натхненну відозву, яку поштові голуби розкидають над ворожим табором. Дві сотні піхотинців переходять на бік генерала. Далі відбувається сутичка, в якій генерал легко перемагає і два полки переходять на бік генерала. Через три дні у ворога є лише вісімдесят людей, а в генерала п'ять тисяч. Тоді генерал пише ще одну відозву, і сімдесят дев'ять бійців переходять на його бік. Залишається лише один ворог, оточений військом генерала, він мовчки вижидає. Минає ніч, а ворог не перейшов на його бік. Генерал лихословить і ридає у своєму шатрі. На зорі ворог поволі витягає з піхов шаблю і простує до шатра генерала. Заходить і дивиться на нього. Військо генерала кидається врозтіч. Сходить сонце.

### **Властивості крісла**

У домі Хасінто є крісло, щоб умерти.

Коли люди старіють, одного дня їх кличуть сісти в крісло — таке саме, як усі крісла, але зі сріблястою зірочкою в центрі спинки. Той, кого покликали, зітхає, робить руками такий жест, наче хотів би відхилити запрошення, а потім сідає в крісло і вмирає.

Діти, завжди пустотливі, розважаються тим, що у відсутність матері морочать гостей, пропонуючи їм сісти в те крісло. Позаяк гості в курсі справи, але знають, що про це не можна говорити, то дивляться на дітей у край збентежено і відхрещуються зі словами, яких ніколи не вживають у розмові з дітьми — останніх це страшно забавляє. Урешті-решт гості знаходять якусь відмовку, щоб не сідати, але згодом мати про все дізнається і перед сном дає дітям березової каші. Але це не є для них наукою, час від часу їм вдається задурити голову якомусь простосердому гостеві і змусити його сісти в те крісло. В таких випадках батьки заплющують на це очі, бо побоюються, що сусіди довідаються про властивості крісла і прийдуть його позичити, аби всадовити в нього когось зі своєї родини чи друзів. Між тим діти ростуть, і приходить день, коли невідь-чому перестають цікавитись і кріслом, і гостями. Ба більше: вони уникають заходити у вітальню, йдуть околяса через патію, і батьки, вже дуже старі, замикають на ключ двері у вітальню й уважно видивляються на своїх дітей, наче хочуть прочитати їхні думки. Діти відводять погляд і кажуть, що вже час обідати чи вклататися спати. Зранку батько встає перший і завжди йде подивитися, чи двері у вітальню усе ще замкнені на ключ, чи хтось із дітей не прочинив їх, аби крісло було видно з їдальні, бо срібляста зірочка виблискує навіть у темряві, тож її добре видно з будь-якого кутка їдальні.

### **Учений з провалом у пам'яті**

Видатний учений, історія Риму в двадцяти томах, явний кандидат на Нобелівську премію, визнаний авторитет у своїй країні. І раптом шок: книгогриз на повну ставку видає грубий пасквіль, в якому заявляє про відсутність згадки про Каракаллу<sup>[7]</sup>. Не надто серйозне, однак упущення. Спантеличені шанувальники перевіряють: Рах Romana... якого артиста втрачає світ... Вар, поверни мені легіони... чоловік усіх жінок та жінка всіх чоловіків (остерігайся березневих ід)... гроші не пахнуть... із цим знаком переможеш. Незаперечна відсутність Каракалли, сум'яття, відключений телефон, учений не може відповісти на дзвінок шведського короля Густава, але той король і не думає йому телефонувати, це радше інший хтось раз по раз марно набирає його номер, лаючись мертвою мовою.



## **Замисел для поеми**

Нехай Рим буде містом Фаустіни<sup>[8]</sup>, хай вітер вигострить свинцеві стилоси писаря, що сидить<sup>[9]</sup>, або ж за сторічним плющем одного ранку з'явиться цей викривальний напис: сторічних плющів не буває, ботаніка — це наука, до дідька тих, хто вигадує надумані образи. І Марат у його ванні.

А ще я бачу, як гонять цвіркуна по срібній таці, сеньйора Делія потихеньку підносить до нього руку, схожу на щось суще, і коли збирається його вхопити, цвіркун уже в сільничці (і йшли вони суходолом у середині моря, а фараон проклинав їх на березі) або перестрибує на делікатний пристрій, який з квітки пшениці дістає суху скибку хлібної грінки. Сеньйоро Деліє, сеньйоро Деліє, дозвольте цьому цвіркунові швендяти вашими тарелями. Одного дня він жахливо помститься: заспіває так, що ваші годинники з маятником задихнуться в своїх стоячих трунах або ж білизняна покоївка приведе на світ живу монограму, яка бігатиме домом, повторюючи ваші ініціали, наче б'ючи ними в бубон. Сеньйоро Деліє, гості дратуються, бо зимно. І Марат у його ванні.

Й нарешті, хай буде Буенос-Айрес в особливий і мерехтливий день, коли на сонці сушитиметься білизна, а всі радіоприймачі в кварталі нараз горлатимуть біржовий курс вільного ринку соняшника. В Ліньєрсі за один небувалий соняшник заплатили вісімдесят вісім песо, і той соняшник зробив репортерові Ессо ганебні заяви — трохи через утому після перерахунку його насіння, а почасти через те, що його подальша доля не була зазначена в квитанції про оплату. Надвечір на Травневій площі зберуться маси активних громадян. Вони пройдуть різними вулицями, доки не зйдуться при піраміді<sup>[10]</sup>, і стане видно, що активні вони завдяки системі віддзеркалень, встановленій муніципалітетом. Ніхто не сумнівається, що публічні заходи пройдуть з максимальною помпою, що породило, як треба гадати, надзвичайні сподівання. Місця для глядачів продано, будуть його еміненція кардинал, голуби, політичні в'язні, трамвайники, годинникарі, жертви, огрядні пані. І Марат у його ванні.

## **Верблюд, оголошений небажаним**

Задовольняють усі клопотання про перетин кордону, але Гука, верблюда, несподівано оголошують небажаним. Гук іде в управління поліції, де йому кажуть: що поробиш, вертайся в оазу, оголошеному небажаним марно подавати клопотання. Понурившись, Гук вертається на рідну землю. І родичі-верблюди, й друзі оточують його: що сталося, цього не може бути, чому саме ти. Потім делегація в міністерство переміщень, щоб оскаржити рішення щодо Гука, гвалт кадрових чиновників: де ж таке видано, негайно вертайтеся в оазу, ми подамо до суду.

В оазі Гук пасеться день, пасеться два. Усі верблюди перетнули кордон, а Гук усе чекає. Так минає літо, минає осінь. Потім Гук вертається до міста і стає посеред площі. Його фотографують туристи, про нього роблять репортажі. Авторитет Гука на площі марнується. Користаючи з нього, він намагається виїхати, та на в'їзді все міняється: оголошений небажаним. Гук опускає голову, шукає рідку травичку на площі. Одного дня його кличуть по гучномовцю, і він, щасливий, заходить в управління поліції. Там його оголошують небажаним. Гук повертається в оазу і лягає. Трохи пасеться, а потім кладе морду на пісок. Коли заходить сонце, він повільно заплющує очі. Пускає носом бульку, яка переживе його на мить.

## **Розповідь ведмедика**

Я ведмедик з домашніх труб, я підіймаюся трубами в нічний час, трубами для гарячої води, для опалення, для свіжого повітря, я переходжу трубами з квартири в квартиру, я ведмедик, який переміщається трубами.

Гадаю, мене цінують, бо моє хутро утримує рури в чистоті, я безупинно бігаю трубами і нема для мене більшої втіхи, ніж переходити з поверху на поверх, ковзаючи трубами. Іноді я висовую з крана лапу, і дівчинка з третього поверху кричить, що обпеклася, або воркочу на рівні кухонної плити на другому поверсі, і кухарка Гільєрміна нарікає на погану тягу. Ночами я пересуваюся мовчки і ходжу тоді якнайлегше, визираю з комина на даху, аби побачити, чи танцює вгорі місяць, а потім шугаю, як вітер, униз до котлів у підвалі. Улітку по ночах я плаваю в резервуарі для води, розцвіченому зорями,

спочатку вмиваю мордочку однією лапою, потім іншою, а потім обома разом, і мене це страшно тішить.

Потім я слизгаюсь усіма рурами будинку і задоволено воркочу, подружні пари вертяться в своїх ліжках і нарікають на обладнання трубопроводу. Дехто вмикає світло і записує на папірці, щоб не забути поскаржитися, коли побачить консьєржа. Я шукаю кран, який завжди лишається відкритий в якомусь помешканні, висовую звідти носа і вдивляюсь у темряву кімнат, де живуть ті створіння, які не можуть пересуватися трубами, мені їх трохи жаль, коли я бачу, які вони незграбні та великі, коли чую, як вони хропуть і мріють вголос, — завжди такі самотні. Коли вони зранку вмиваються, я гладжу їхні щоки, оближую їм носа і йду геть, не зовсім певний, що вчинив добре.

### **Який вигляд має казуар**

Перше, що робить казуар — дивиться на тебе з недовірливою зверхністю. Він просто непорушно дивиться — невідривно і строго, наче вимислює нас, наче якимось страшним зусиллям витягує нас із нічого, що ним є світ казуарів, і ставить нас перед собою, аби ми невідь-чому його розглядали.

Із цього подвійного споглядання, яке, можливо, є одним, а може, й жодним, ми з казуаром народжуємося, знаходимо своє місце в житті, вчимося ігнорувати один одного. Не знаю, чи казуар мене обрисовує і вписує у свій примітивний світ; зі свого боку, я можу лише його описати, внести його зовнішність у перелік того, що подобається і не подобається. Передусім того, що не подобається, бо казуар неприємний і бридкий. Уявіть собі страуса з рогом на голові у формі чохла для чайника, велосипед, затиснутий між двома автомобілями, який став дибки, розмиту перебивну наклейку, де переважає брудно-фіолетова барва, та якийсь скрип. Тепер казуар робить крок уперед і прибирає ще суворішого вигляду; він схожий на пару окулярів, що осідлала безконечне резонерство. Казуар живе в Австралії; він одночасно боягузливий і страхітливий; доглядачі заходять у його клітку в шкіряних чоботах і з вогнеметом. Коли казуар перестає бігати, як оглашений, довкола баняка з висівками, який йому приносять, і стрибками верблюда кидається на доглядача, немає іншої ради, як пустити в хід вогнемет. І тоді можна побачити таку картину: оповитий

шквалом вогню, казуар, в якого палає кожна пір'їна, робить свої останні кроки вперед і видає моторошний виск. Але його рїг не згорає: в сухій лускуватїй матерїї, яка є предметом його гордостї та ганьби, починається процес холодного синтезу, вона спалахує дивовижною блакиттю, багрянцем, схожим на зухвалий кулак, і врештї згущується в прозору зелень, у смарагд, камїнь сутїні й надїї. Казуар розлїтається на порох, а доглядач пожадливо кидається вхопити самоцвіт-новородок. Директор зоопарку завжди користується цим моментом, аби розпочати проти нього процес через знущання над тваринами і звільнити його.

Що ще ми скажемо про казуара після цієї подвійної ганьби?

### **Лопотання крапель**

Не знаю, глянь, яка там хлюща. Лле без упину, надворї мрячно і сіро, по балкону стукотять величезні краплї, визрілі та важкі, і ляпають, як поличники, одна за одною — яка бридота. Ось вгорї віконної рами з'являється крапелька і певний час дрібно тремтить проти неба, яке розбиває її на тисячу тьмяних полисків, вона потроху росте і гойдається, от-от упаде, але не падає, усе ще не падає. Вона вчепилася всіма кігтями, бо не хоче впасти, і видно, що впинається зубами, а між тим у неї росте пузо, це вже крапельхоха, що висить величаво, і раптом — ляп! — нема її, пропала, лише мокре місце на мрамурї.

Але є ті, що відразу накладають на себе руки і здаються, проступають на віконній рамі й миттю кидаються долї, менї здається, я бачу, як вони трїпочуть у стрибку, як їхні ніжки відриваються від рами, чую крик, яким вони захлинаються у цьому небутті падіння й самозгуби. Нещасні краплї, невинні круглі краплї. Прощайте, краплї. Прощавайте.

### **Байка без моралї**

Один чоловік продавав вигуки і слова, і справи в нього йшли добре, хоча частенько йому траплялися люди, які торгувалися і вимагали скинути ціну. Чоловік майже завжди на це погоджувався і так зміг продати багато криків вуличних продавців, трохи зітхань, які купили в нього жіночки, які живуть на ренту, і слова для закликів, гасел, заголовків і дурних ідей.

Урешті чоловік збагнув, що вже пора, і попросив аудієнції в місцевого тирана, який був схожий на всіх своїх колег і прийняв його в оточенні генералів, секретарів і філіжанок кави.

— Я прийшов продати вам ваші останні слова, — сказав чоловік. — Вони дуже важливі, бо у відповідний момент ви їх не доберете, а вам належить сказати їх у смертну годину, аби раз-два окреслити ретроспективну історичну долю.— Переклади, що він каже, — звелів тиран своєму тлумачеві.

— Він говорить аргентинською, Ваша Екселенціє.

— Аргентинською? Чому ж я нічого не розумію?

— Ви все добре зрозуміли, — сказав чоловік. — Повторюю: я прийшов продати вам ваші останні слова.

Тиран підвівся, як заведено за таких обставин, і, притлумивши дрож, звелів арештувати чоловіка і кинути в особливу камеру, які завжди бувають у цих урядових будівлях.

— Шкода, — мовив чоловік, коли його забирали. — Насправді ви захочете сказати свої останні слова, коли прийде та мить, і вам треба буде їх сказати, аби раз-два окреслити ретроспективну історичну долю. Я збирався продати вам те, що ви захочете сказати, без обману. Та позаяк ви не хочете їх купити, позаяк не збираєтеся завчити ці слова наперед, коли прийде та мить, коли вони захочуть зродитися вперше, ви, природно, не зможете їх сказати.

— Чому я не зможу їх сказати, якщо це слова, які я мушу хотіти сказати? — запитав тиран, тримаючи перед собою наступну філіжанку кави.

— Бо вам завадить страх, — сумно мовив чоловік. — Бо на шиї у вас буде петля, і ви, в самій сорочці, дрижатимете від холоду і страху, цокотітимете зубами і не зможете проказати ні слова. Кат і його підручні, серед яких буде дехто із цих панів, задля годиться почекають якусь хвилю, та коли з вашого горла вирветься лише стогін, який перериватиметься схлипуваннями та благаннями змилюватися (бо їх ви вимовлятимете без зусиль), їм урветься терпець і вони вас повісять.

Страшенно обурені, помічники й особливо генерали обступили тирана з проханням, аби він наказав негайно розстріляти того чоловіка. Але тиран, блідий-як-смерть, прогнав їх у шию і зачинився із чоловіком, аби купити в нього свої останні слова.

Тим часом генерали й секретарі, принижені тим, як з ними повелися, підготували повстання і на ранок арештували тирана, коли він їв виноград в своїй улюбленій альтані. Аби він не зміг сказати свої останні слова, його тут же вбили, всадивши в нього кулю. А потім взялися шукати чоловіка, який зник з урядового дому, й одразу ж його знайшли, бо він походжав базаром, продаючи рекламні заклики вуличним акробатам. Його заохали в тюремний автомобіль і відвезли у фортецю, де катували, щоб вивідати, якими саме могли би бути останні слова тирана. Позаяк вирвати з нього зізнання не вдалося, його забили на смерть копняками.

Вуличні торговці, які купили в нього вигуки, і далі викрикували їх на перехрестях, й один із цих криків згодом послужив паролем і відгуком контрреволюції, яка покінчила з генералами та секретарями. Декотрі з них перед смертю розгублено думали, що все це — ланцюжок дурних непорозумінь, що крики — це те, що, строго кажучи, можна продати, але не можна купити, хоча це й здається абсурдним.

І всі вони лежали в могилі: тиран, чоловік, генерали та секретарі, але вигуки подекуди лунали на перехрестях.

## Лінії руки

Із покинутого на столі листа виповзає рядок, біжить сосною дошкою і спускається по ніжці. Досить придивитися, аби побачити, що рядок продовжує свій шлях паркетною підлогою, піднімається вгору по стіні, проникає в естамп, який є репродукцією картини Буше, прокреслює спину жінки, яка напівлежить на отоманці, врешті вислизає з кімнати через дах і стрижнем громовідводу спускається на вулицю. Там за ним важко встежити через вуличний рух, але якщо бути уважним, то побачиш, як він вилазить на колесо автобуса, що спинився на розі, який їде в порт. Там рядок спускається прозорою нейловою панchoю найбільшої пасажирки, входить на ворожу територію митниці, поповзом в'юнється до найбільшої пристані і там (але його важко розгледіти, лише щурі видираються услід за ним на борт) піднімається на корабель з гримкими турбінами, біжить по дошках палуби першого класу, насилу пролазить у люк і в каюті, де смутний чоловік п'є коньяк і чує сигнальний гудок відправлення,

спинається швом штанів, розшитим жилетом, повзе до ліктя і в останньому зусиллі ховається в долоні правої руки, яка в ту мить починає змикатися на руків'ї пістолета.

## Оповідки про хронопів і фамів

### I. Перша і ще непевна поява хронопів, фамів і надійок. Міфологічний період

#### Звичай фамів

Сталося так, що фам танцював тропака і витинав півторака перед крамницею, де було повно хронопів і надійок. Найбільше це дратувало надійок, бо їм завжди хочеться, щоб фама танцювали не тропака чи півторака, а дрібушечку, яку знають хронопи й надійки.

Фама навмисне розміщується перед крамницями, і цього разу фам танцював тропака і витинав півторака, аби допекти надійкам. Одна з надійок впустила на землю свою рибу-флейту — бо надійки, як і Морський цар, завжди мають із собою рибу-флейту — і вийшла, щоб збештати фама такими словами:

— Фаме, не танцюй ні тропака, ні півторака перед цією крамницею.

Та фам знай витанцьовував і сміявся.

Надійка покликала інших надійок, а хронопи стали колом, аби побачити, що буде.

— Фаме, — сказали надійки, — не танцюй ні тропака, ні півторака перед цією крамницею.

Але фам танцював і сміявся, аби втерти носа надійкам.

Тоді надійки накинулися на фама і всипали йому бобу. І він лишився лежати під загрозою, стогнучи і стікаючи кров'ю і смутком.

Хронопи, ці зелені й вогкі створіння, нишком підійшли. Оточили фама і почали його жаліти такими словами:

— Хроноп хроноп хроноп.

Фам розумів, і його самотність була не такою гіркою.

#### Танці фамів

Фама співають довкіл

фама співають і кружляють

— ТРОПАК ПІВТОРАК ТРОПАК ДРІБУШЕЧКА



Фами танцюють в кімнаті  
з паперовими ліхтариками й завісами  
танцюють і наспівують

— ТРОПАК ПІВТОРАК ДРІБУШЕЧКА ПІВТОРАК

Охоронці торговельних центрів, чому ви випускаєте фамів, які ходять собі де завгодно, співаючи й танцюючи, фамів, які наспівують тропак півторак півторак,

танцюють півторака дрібушечку тропака,  
як ви можете?

Якби ще хронопи (ці зелені, їжакуваті, вогкі створіння)  
ходили собі вулицями, їх можна було б обминути,  
привітавшись: «Добрий мобрий хронопи хронопи».

Але фами?

## **Радість хронопа**

Хроноп і фам стрічаються на розпродажу в крамниці «La Mondiale».

— Добрий мобрий хронопе хронопе.

— Добридень, фаме. Тропак півторак дрібушечка.

— Хроноп хроноп?

— Хроноп хроноп.

— Нитки?

— Дві, але одна синя.

Фам шанує хронопа. Він ніколи не заговорить, доки не знатиме, що його слова саме такі, якими їм належить бути, остерігаючись, аби невсипущі надійки, ці верткі мікроби, не прослизнули в повітря і через одне хибне слово не посіли серце добродушного хронопа.

— Надворі дощ, — каже хроноп. — З усього неба.

— Не хвилюйся, — каже фам. — Ми поїдемо в моєму автомобілі.  
Аби не замочилися нитки.

Він обзирає повітря, але не бачить жодної надійки і задоволено зітхає. До того ж йому подобається бачити зворушливу радість хронопа, який тулить до грудей нитки — одна з них синя — і нетерпляче чекає, коли ж фам запросить його сісти у свій автомобіль.

## **Смуток хронопа**

При виході з Луна-парку хроноп помічає, що його годинник відстає, його годинник відстає, його годинник.

Хроноп журиться, побачивши натовп фамів, який піднімається Корр'єнтес об одинадцятій двадцять,

а він, зелене й вогке створіння, рушає об одинадцятій п'ятнадцять.

Хроноп розмірковує: «Вже пізно, але для мене не так пізно, як для фамів,

для фамів на п'ять хвилин пізніше,

вони прийдуть додому пізніше,

ляжуть спати пізніше.

А в мене годинник, де менше життя, менше дому, менше спання, я нещасний і вогкий хроноп».

І попиваючи каву в «Річмонді де Флоріда»,

хроноп зрошує хлібну грінку своїми щирими слізьми.

## II. Оповідки про хронопів і фамів

### Мандри

Коли фама пускаються в мандри, то їхні ночівлі у місті зазвичай такі: один фам йде до готелю й обережно розвідує, які там ціни, яка постіль, якого кольору килими. Другий прямує в поліцейський відділок і складає документ із переліком рухомого і нерухомого майна всіх трьох, а також описом вмісту їхніх валізок. Третій фам йде в лікарню і переписує списки чергових лікарів і їхні спеціальності.

Покінчивши із цими клопотами, мандрівники збираються на найбільшій площі міста, обмінюються враженнями та йдуть у кав'ярню, щоб випити аперитив. Та перед тим беруться за руки і водять танок. Цей танець називається «Радість фамів».

Коли хронопи вирушають у подорож, то виявляють, що готелі переповнені, поїзди вже поїхали, дощ періщить як з відра, а таксі не хочуть їх везти чи правлять страшні ціни. Хронопи не вішають носа, бо твердо вірять, що таке трапляється з усіма, і, вкладаючись спати, кажуть один одному: «Гарне місто, прекрасне місто». І всю ніч їм сниться, що в цьому місті велике свято, на яке їх запросили. Рановранці вони встають раді-радісінькі; ось як подорожують хронопи.

Надійок, домосідок, забирають із собою в мандрівку речі та люди — вони як пам'ятники, на які треба піти подивися, бо самі вони не спроможуться прийти.

### Зберігання спогадів

Фама задля збереження своїх спогадів беруться їх бальзамувати в такий спосіб: зафіксувавши спогад у всіх подробицях, вони закутують його з ніг до голови в чорне простирadlo і ставлять сторчма при стіні у вітальні, почепивши наклейку, на якій написано: «Екскурсія в Кільмес» або «Френк Сінатра».

Натомість хронопи, ці нехлюйські та флегматичні створіння, пускають їх вільно шастати по хаті з веселим вереском, і коли один з них пробігає мимо, ніжно гладять його по голівці та кажуть: «Не забийся», а ще: «Вважай на сходах». Саме тому в домівках фамів лад і спокій, тоді як у хронопів страшний гармидер і раз у раз ляскають

двері. Сусіди постійно нарікають на хронопів, а фама розуміюче кивають головами і йдуть глянути, чи всі наліпки на своїх місцях.

## Годинники

В одного фама був настінний годинник, і він щотижня З ПРЕВЕЛИКОЮ ОБЕРЕЖНІСТЮ його заводив. Нагодився хроноп і, побачивши це, розреготався, пішов додому і придумав годинник-артишок, або карчох, про який так чи сяк можна і треба розповісти.

Годинник-артишок цього хронопа — це здоровецький карчох, стебло якого встромлене в дірку в стіні. Незліченні листки артишока показують поточний час і всі решта години, тож варто лише хронопу відірвати один листок — і він вже знає котра година. Позаяк він відриває їх зліва направо, листок завжди показує точний час, і кожного дня хроноп починає відривати листки по новому колу. Коли він доходить до серцевини, час вимірювати вже не можна, і в безконечній бузковості осердя хроноп знаходить величезну втіху — тоді він їсть його, приправивши олією, оцтом і сіллю, а в дірку встромляє новий годинник.

## Обід

Із певними зусиллями одному хронопу вдалося розробити життєметр. Щось середнє між термометром і топометром, картотекою і *currículum vitae*.

Отож, хроноп приймав у себе вдома фама, надійку і викладача філології. Застосувавши свої відкриття, він встановив, що фам є інфра-життям, надійка пара-життям, а викладач філології — інтер-життям. Що стосується самого хронопа, то він легковажно зарахував себе до супер-життя, але радше в поетичному сенсі, ніж на правду.

За обідом цей хроноп із задоволенням слухав розмови своїх гостей, бо всі думали, що ведуть мову про одне і те саме, однак це було не так. Інтер-життя оперувало такими абстракціями, як дух і свідомість, у що пара-життя вслухалось, як у шелест дощу, — непросте завдання. Інфра-життя, ясна річ, щомиті просило передати йому тертого сиру, а супер-життя розрізало курку на шматки в сорок два прийоми, за методом Стенлі Фітціммонса. Після десерту життя розкланювалися та

йшли у своїх справах, а на столі лишалися лише розкидані шматочки смерті.

## Носовички

Один фам живе заможнo і має служницю. Цей фам, скориставшись раз носовичком, викидає його у кошик для сміття. Користається наступним і кидає його у кошик. Так він кидає до кошика усі використані носовички. Коли вони закінчуються, він купує нову коробку.

Служниця витягає носовички і лишає їх собі. Позаяк її дуже дивує поведінка фама, одного дня вона, не в змозі стриматися, запитує його, чи справді носовички для того, щоб їх викидати.

— От дурепа! — каже фам. — Не треба було питати. Віднині ти пратимеш мої носовички, а я заощаджу гроші.

## Бізнес

Фами відкрили фабрику з виробництва шлангів і взяли на роботу багацько хронопів для змотування і складування. Щойно хронопи опинилися на місці, їх охопила величезна радість. Там були зелені, червоні, сині, жовті та фіолетові шланги. Були вони прозорі і при їх випробовуванні було видно, як по них біжить вода з усіма бульбашками, а іноді й захоплена зненацька комаха. Хронопи здійняли шарварок і замість працювати хотіли танцювати тропака й півторака. Фами розлютилися й одразу застосували пункти 21, 22 і 23 правил внутрішнього розпорядку. Аби таке вже не повторилося.

Позаяк фами страшні гави, хронопи дочекалися *слухного моменту* і по самісіньку зав'язку наладували вантажівку шлангами. Коли вони стрічали дівчинку, то відрізали шматок синього шланга і дарували його дівчинці, аби вона могла на ньому стрибати. І таким робом на кожному розі з'явилися пречудові прозорі сині бульбашки із дівчинкою всередині, що була схожа на білочку у клітці. Батькам дівчинки хотілося відібрати в неї шланг, аби полити сад, але виявилось, що хитрі хронопи попроколювали їх, тож вода бризкала з них навсібіч і вони ні на що не годилися. Врешті батьки стомлювалися, а дівчинка йшла на рiг вулиці і знай собі стрибала.

Жовтими шлангами хронопи прикрасили різні пам'ятники, а зелені розставили посеред розарію як пастки африканського штибу, аби побачити, як у них одна по одній потраплятимуть надійки. Довкола надійок, які втрапили в пастки, хронопи танцювали тропака й півторака, а надійки докоряли їм за це такими словами:

— Хронопи — звірі, варвари. Дикуни!

Хронопи, які не бажали надійкам нічого лихого, допомагали їм підвестися і дарували їм шматки червоного шланга. Таким робом надійки могли йти додому і сповнити своє найзаповітніше бажання: полити зелені сади за допомогою червоних шлангів.

Фами закрили фабрику і влаштували банкет, на якому було повно похоронних промов та офіціантів, які подавали рибу серед важких зітхань. Вони не запросили жодного хронопа і лише тих надійок, які не втрапили у пастки в розарії, бо інші залишили собі шматки шлангів, тож на цих надійок фами гнівались.

## **Доброчинність**

Фами здатні на дуже широкі жести. Наприклад, коли фам здибує бідну надійку, яка впала з кокосової пальми, він садовить її у свій автомобіль, відвозить додому, годує і розважає, доки надійка не відновить сили і не наважиться знову вилізти на кокосову пальму. Після цього жесту фам почувається дуже добрим, він і справді дуже добрий, от тільки йому не спадає на думку, що через кілька днів надійка знову впаде з кокосової пальми. Тож поки надійка знову лежить під кокосовою пальмою, цей фам у своєму клубі почувається дуже шляхетним і думає про те, як він допоміг бідній надійці, коли знайшов її під пальмою.

Хронопи не є великодушними з принципу. Вони проходять мимо найзворушливіших речей, наприклад, повз бідну надійку, яка не вміє зашнурувати черевика і скімлить, сидячи на бровці тротуару. Ці хронопи навіть не дивляться на надійку, вони дуже заклопотані: стежать поглядом за павутинкою. З такими створіннями не можна займатися благодійністю системно, тому доброчинними організаціями завжди керують фами, а бібліотекаркою є надійка. На своїх посадах фами дуже допомагають хронопам, яким на все начхати.

## Спів хронопів

Коли хронопи співають свої улюблені пісні, то впадають у таке самозабуття, що часто потрапляють під колеса вантажівки чи велосипеда, падають з вікна і гублять те, що мали в кишенях, і навіть лік дням.

Коли хроноп співає, надійки і фамаи сходяться, аби його послухати, хоча не дуже розуміють його захвату і загалом так виглядає, що вони дещо шоковані. Стоячи в центрі кола, хроноп здіймає свої рученята догори, наче тримає в них сонце, наче небо є тацею, а сонце — головою Івана Хрестителя, тож пісня хронопа є оголеною Саломе, яка танцює для фамів і надійок, які стоять там, роззявивши роти і запитуючи себе: чи це пасує, а що, як нагодиться панотець. Та позаяк насправді вони добрі (фами добрі, а надійки дурненькі), то врешті плескають хронопу, який приходить до тями, перелякано дивиться довкіл і також починає плескати, бідолаха.

## Приключка

Маленький хроноп шукав ключа від вхідних дверей на нічному столику, нічний столик — у спальні, спальню — в домі, дім — на вулиці. Тут і зостановився хроноп, бо щоб вийти на вулицю, йому потрібен був ключ від дверей.

## Маленька ложка

Один фам виявив, що доброчесність є круглим мікробом з безліччю лапок. Він одразу ж дав випити добрячу ложку доброчесності своїй тещі. Результат виявився жахливим: ця пані відтоді не робила дошкульних зауважень, заснувала клуб захисту заблудлих альпіністів і неповні два місяці поводи́ла себе так, що вади її доньки, досі непомітні, вийшли на перший план, на превелике здивування враженого фама. Йому не залишалося нічого іншого, як дати ложку доброчесності своїй дружині, яка того ж вечора пішла від нього геть, бо виявила, що він хам, нікчема і аж ніяк не схожий на ті блискучі моральні архетипи, які витали перед її очима.

Фам довго над цим думав і врешті випив цілу пляшечку доброчесності. Але однаково живе самотній і сумний. Коли він

перестріває на вулиці свою тещу чи дружину, то вони гречно розкланюються здалеку. І навіть не наважуються перекинутися словом — такою є їхня досконалість і страх зіпсуватися.

## **Фото вийшло змазане**

Хроноп збирається відімкнути вхідні двері, але, запхавши руку до кишені, щоб витягнути ключа, витягає коробку сірників; відтак цей хроноп, страшенно зажурившись, починає думати: якщо замість ключа він знаходить сірники, то було б жахливо, якби світ раптом змістився, і якщо там, де ключ, лежать сірники, то, може, його гаманець набитий сірниками, а цукерничка — грішми, в піаніно повно цукру, а в телефонному довіднику — музики, в шафі купа абонентів, а на ліжку — костюмів, вази переповнені простирадлами, трамваї трояндами, а поля — трамваями. Тому цей хроноп страшенно засмучується і біжить поглянути на себе в дзеркало, та позаяк дзеркало ледь скошене, він бачить у ньому підставку для парасоль у передпокої — і його підозри підтверджуються, він вибухає плачем, падає навколішки і не знати для чого зчіплює свої рученята. Сусідні фами прибігають, щоб його розрадити, а з ними і надійки, та минає не одна година, перш ніж хроноп перестане розпачати і погодиться випити чашку чаю, яку пильно обзирає з усіх боків, перед тим як зробити ковток: ану ж бо виявиться, що це не чашка чаю, а мурашник чи книжка Семуеля Смайла.

## **Євгеніка**

Виявляється, що хронопи не хочуть мати дітей, бо перше, що робить новонароджений хроноп — лає останніми словами свого батька, в якому він неясно бачить згромадження всіх бід, які колись стануть його бідами.

Саме тому хронопи вдаються до того, аби їхніх жінок запліднювали фами — справа, за яку ті завжди охоче беруться, позаяк є створіннями сласними. Крім того, вони думають, що в такий спосіб підточать моральну зверхність хронопів, але це є грубою помилкою, бо хронопи виховують їхніх дітей по-своєму — і через кілька тижнів ті вже зовсім не схожі на фамів.



## Їхня віра в науку

Одна надійка вірила у фізіономічні типи, як-от: кирпаті, рибоморді, ротаті, кислорморді, бровасті, яйцеголові, прилизані тощо. Вирішивши остаточно класифікувати ці категорії, вона взялася складати великі списки знайомих і поділила їх на вищеназвані групи. Відтак взялася за першу групу, утворену з восьми кирпоносих, і зі здивуванням побачила, що насправді ці хлопці розділяються на три підгрупи, а саме: кирпаті вусані, кирпаті моцаки і кирпаті міністерські побігачі — відповідно три, три і два кирпатих у кожній. Заледве вона їх розділила на нові підгрупи (в ресторані «Пауліста» на проспекті Сан-Мартін, де збирала їх з превеликими труднощами і не меншою кількістю добре охолодженого кавового коктейлю з ромом), як збагнула, що перша підгрупа різнорідна, бо двоє кирпатих вусанів належать до типу водосвинок, тоді як третій явно був кирпою японського крою. Відманивши його вбік канапкою з анчоусами і звареним на круто яйцем, вона сформулила підгрупу з двох водосвинок і вже збиралася записати її у свій науковий зошит, коли одна водосвинка глянула в один бік, а інша — у протилежний, внаслідок чого надійка і решта присутніх змогли помітити, що одна водосвинка явно була кирпатим брахіцефалом, тоді як череп іншого кирпоносого годився радше для того, щоб вішати на нього капелюха, ніж надівати його. Таким чином ця підгрупа розпалася, а про інші годі й казати, бо решта хлопаків перейшли від кавового коктейлю до паленки, й єдине, у чому вони були схожі між собою в той момент, то це в своєму непохитному бажанні й далі пиячити кошом надійки.

## Недоліки суспільних послуг

Дивіться, що може статися, коли покладаєшся на хронопів. Заледве одного з них призначили Генеральним директором радіомовлення, як цей хроноп покликав кількох перекладачів з вулиці Сан-Мартін і звелів їм перекласти всі тексти, рекламу та пісні румунською мовою, яка є не надто популярною в Аргентині.

О восьмій ранку фама почали вмикати радіоприймачі, бажаючи послухати новини, а також рекламу шампуню «Хеніоль» та олії «Стожари», якій немає пари.

І вони їх почули, але румунською мовою, тож зрозуміли лише марку товару. Вкрай здивовані, фамаи почали трясти свої приймачі, але трансляція й далі тривала румунською мовою, навіть танго «Нині ввечері я нап'юся», а на телефоні Генеральної дирекції радіомовлення сиділа панночка, яка на обурені скарги відповідала румунською мовою, і це ще більше посилювало страшенний переполюх.

Коли про це дізналися в Найвищому керівництві, то наказали розстріляти хронопа, який таким чином зневажав вітчизняні традиції. На жаль, взвод було сформовано з хронопів-новобранців, які, замість того, аби стріляти в Генерального директора, відкрили вогонь по юрбі, що зібралася на Травневій площі, і зробили це так влучно, що поклали шістьох морських офіцерів і одного фармацевта. Тоді прийшов взвод фамів, хронопа належним чином розстріляли, а на його місце призначили видатного автора народних пісень і одного есе про сіру речовину. Той фам повернув в радіотелефонію державну мову, та виявилось, що фамаи втратили довіру і майже не вмикали приймачів. Багато фамів, які є вродженими песимістами, купили словники та підручники з румунської мови, а також життєписи короля Кароля і пані Лупеску. Румунська мова увійшла в моду попри лють Найвищого керівництва, а на могилу хронопа ходили нишком делегації, які ронили там сльози та свої візитні картки, які рясніли іменами, відомими у Бухаресті, місті філателістів і замахів.

## **Почувайтесь як удома**

Надійка збудувала собі дім і почепила глиняну табличку, що сповіщала: «Усяк, хто переступить цей поріг, є бажаним гостем».

Фам збудував собі дім і не повісив жодної таблички.

Хроноп збудував собі дім і, як заведено, почепив на ганку різні таблички, які купив чи замовив зробити. Таблички були розміщені так, що їх можна було читати за порядком. Перша сповіщала: «Усяк, хто переступить цей поріг, є бажаним гостем». Друга гласила: «Дім маленький, але серце велике». Третя повідомляла: «Гість у дім — радість у нім». Четверта оповіщала: «Хоч ми люди небагаті, та вітаємо у хаті». П'ята інформувала: «Це оголошення касує всі попередні. Щоб ноги твоєї тут не було, пронозо».

## Лікування

Хроноп, вивчившись на лікаря, відкриває кабінет на вулиці Сантьяго-дель-Естеро. Зараз же приходить хворий і розповідає скільки у нього болячок, як уночі він не спить, а вдень не їсть.

— Купіть великий букет троянд, — радить йому хроноп.

Спантеличений хворий йде геть, але купує букет і притьмом одужує. Сповнений вдячності, він іде до хронопа й опріч гонорару на знак своєї поваги вручає йому прегарний букет троянд. Заледве він іде геть, хронопа obsідають болячки: його все болить, вночі він не спить, а вдень не їсть.

## Особисте і загальне

Одного разу хроноп, зібравшись почистити зуби, підійшов до балкона; коли він побачив ранкове сонце і прегарні хмари, які пливли небом, його охопила така нестримна радість, що він міцно стиснув тюбик зубної пасти і та почала виповзати з нього довгою рожевою смужкою. Наклавши на щітку цілу гору пасти, хроноп виявив, що все-таки витиснув її забагато, тому почав струшувати тюбик через вікно і клапті рожевої пасти полетіли з балкона на вулицю, де саме зійшлися кілька фамів, аби обговорити міські новини. Клапті рожевої пасти падали на капелюхи фамів, поки нагорі переповнений щастям хроноп чистив зуби, щось мугикаючи. Фама, обурившись таким неймовірним нехлюйством хронопа, вирішили відправити до нього делегацію, аби вमितь дати йому прочуханки, тож делегація у складі трьох фамів піднялася в помешкання хронопа і відчитала його такими словами:

— Хронопе, ти зіпсував наші капелюхи — і тобі доведеться відшкодувати нам збитки.

А потім значно гучніше:

— Хронопе, не годиться так переводити зубну пасту!!!

## Пошуковці

Три хронопи й один фам єднаються на ґрунті спелеології, аби знайти підземні ключі одного джерела. Коли вони дістаються до входу в печеру, один хроноп, підтримуваний іншими, спускається униз, примоцувавши до спини пакунок зі своїми улюбленими канапками (із

сиром). Два хронопи-лебідчики поволеньки його опускають, а фам записує у грубий зошит подробиці експедиції. Невдовзі від хронопа надходить перша вістка: він розлючений, бо вони помилилися і поклали йому канапки із шинкою. Він смикає за мотузку і вимагає, щоб його підняли. Хронопи-лебідчики стурбовано радяться, а фам розпрямляється на весь свій жахливий зріст і каже «НІ» з такою люттю, що хронопи, відпустивши мотузку, кидаються його заспокоїти. Саме цим вони й займаються, коли надходить ще один сигнал, позаяк хроноп гепнувся якраз на джерельні ключі й повідомляє звідти, що все погано: захлинаючись прокльонами й слізьми, він сповіщає, що всі канапки — із шинкою, що скільки він їх не перебирає, серед канапок із шинкою немає жодної із сиром.

## **Виховання принца**

Хронопи майже ніколи не мають дітей, та коли вони їх мають, то втрачають голову і діється щось надзвичайне. Наприклад, народжується в хронопа син, і його охоплює захват, він впевнений, що його дитина є уловлювачем краси, а її венами тече вся хімія з розкиданими там і сям острівцями, які є оазами красних мистецтв, поезії та міського благоустрою. Тож цей хроноп, побачивши своє чадо, не може не вклонитися йому низенько і не сказати слова благоговійного пошанівку.

А син, певна річ, зятято його ненавидить. Коли він досягає шкільного віку, батько записує його до першого класу початкової школи, і малий хроноп почувається щасливим серед інших маленьких хронопів, фамів і надійок. Але що ближче полудень, то більше він хнюпиться, позаяк знає: біля виході зі школи на нього чекатиме батько, який, побачивши його, здійме руки і казатиме всяке-різне, а саме:

— Добрий мобрий хронопе хронопе, найкращий, найдоросліший, найрум'яніший, найохайніший, найпоштивіший і найстаранніший з дітей!

Через це малі фама й надійки, стоячи на краю тротуару, корчаться від сміху, а малий хроноп уперто ненавидить свого батька і врешті-решт між першим причастям і службою у війську обов'язково викине йому якомусь коника. Але хронопи не беруть цього близько до серця,

бо вони також ненавиділи своїх батьків, і навіть може здатися, що ця ненависть є іншим ім'ям свободи або безмірності світу.

## **Наклейте марку у верхньому правому куті конверта**

Фам і хроноп, великі друзі, йдуть разом на пошту, аби відправити листи своїм дружинам, які завдяки старанням компанії «Томас Кук і син» подорожують Норвегією. Фам акуратно наклеює свої марки, легенько постукуючи по них зверху, аби вони добре приклеїлися, а от хроноп видає жахливий зойк, перелякавши цим службовців, і в страшному гніві заявляє, що зображення на марках бридкі та незугарні, тож він нізащо на світі не спаскудить свої вияви подружньої любові таким убозтвом. Фам почувачється ні в сих ні в тих, бо він вже наклеїв свої марки, та позаяк він добрий друг хронопа, то хоче з ним солідаризуватися і насмілюється сказати, що малюнок на марці за двадцять сентаво і справді є радше вульгарним і посереднім, але та, що за песо, має барву осаду у вистояному вині. Але ніщо не заспокоює хронопа, який розмахує своїм листом і на чому світ кляне поштових службовців, які ошелешено на нього витріщаються. Надходить поштмейстер, і не минає й двадцяти секунд, як хроноп опиняється на вулиці — з листом в руці та каменем на душі. Фам, який нишком кинув свого листа в поштову скриньку, підходить, аби його втішити, і каже:

— На щастя, наші дружини подорожують разом: я у своєму листі написав, що з тобою все гаразд, отже твоя жінка довідається про це від моєї.

## **Телеграми**

Одна надійка з Рамос-Мехії та її сестра з В'єдми обмінялися такими телеграмами:

ТИ ЗАБУЛА КАНАРКОВУ СЕПЮ. ДУРЕПА. ІНЕС.

САМА ТИ ДУРЕПА. ЕММА.

Три телеграми хронопів:

НЕСПОДІВАНО ПОМИЛИВСЯ ПОЇЗДОМ ЗАМІСТЬ 7:12 СІВ У 8:24 ПЕРЕБУВАЮ В ДИВНОМУ МІСЦІ. НЕДОБРІ ЛЮДИ РАХУЮТЬ МАРКИ. ЯКАСЬ ЗЛОВІСНА МІСЦИНА. СУМНІВАЮСЬ, ЩО ТЕЛЕГРАМУ ПРИЙМУТЬ. СКОРІШ ЗА ВСЕ, Я ЗАХВОРИЮ. Я ТОБІ КАЗАВ, ЩО ТРЕБА ВЗЯТИ ЗІ СОБОЮ ГРІЛКУ. ДУЖЕ

ПРИГНІЧЕНИЙ СИДЖУ НА СХОДАХ ЧЕКАЮ ПОЇЗДА НАЗАД.  
АРТУРО.

НІ. ЧОТИРИ ПЕСО ШІСТДЕСЯТ АБО НІЧОГО. ЯКЩО ТОБИ  
СПУСТЯТЬ ЦІНУ, КУПИ ДВІ ПАРИ, ОДНУ ОДНОБАРВНУ, А ІНШУ  
В СМУЖКУ.

Я ЗАСТАВ ТІТКУ ЕСТЕР В СЛЬОЗАХ, ЗАХВОРІЛА ЧЕРЕПАХА.  
СХОЖЕ, ОТРУЙНИЙ КОРИНЧИК ЧИ ЗІПСУТИЙ СИР. ЧЕРЕПАХИ  
ДЕЛІКАТНІ ТВАРИНИ. ТРОХИ ДУРНІ, НЕ РОЗРІЗНЯЮТЬ. ЯК  
ЖАЛЬ.

## Їхні природничі історії

### *Лев і хроноп*

Хроноп, який бреде пустелею, стрічає лева, і відбувається такий діалог:

Лев: Я тебе з'їм.

Хроноп (страшенно пригнічений, але з гідністю): Ну і нехай.

Лев: Тільки не це. Не корч із себе мученика. Або ридай, або бийся — одне з двох. Бо так я не зможу тебе з'їсти. Ну ж бо, я чекаю. Чого ти мовчиш?

Хроноп мовчить, і лев торопіє, аж тут йому до голови приходить ідея.

Лев: Добре, що я загнав у передню лапу кольку, яка мені дуже докучає. Витягни її, і я тебе помилую.

Хроноп витягає йому скалку, і лев йде собі геть, знехотя пробурчавши:

— Дякую, Андрокле<sup>[11]</sup>.

### *Кондор і хроноп*

Кондор, як грім з ясного неба, падає на хронопа, який прогулюється Тіногастою, і, приперши до гранітної стіни, бундючно каже:

Кондор: Ну-бо, скажи, що я негарний.

Хроноп: Ви найгарніший з птахів, яких мені довелося бачити.

Кондор: Цього мало.

Хроноп: Ви гарніший, ніж райський птах.

Кондор: Ну-бо, скажи, що я невисоко літаю.

Хроноп: Ви літаєте на запаморочливих висотах, ви цілком надзвуковий і стратосферний.

Кондор: Ну-бо, скажи, що я погано пахну.

Хроноп: Ви пахнете краще, ніж цілий літр одеколону «Жан-Марі Фаріна».

Кондор: Що за мерзенний тип. Не лишає жодної шпарки, куди б його цюкнути.

### ***Квітка і хроноп***

Хроноп здибує серед полів одиноку квітку. Спочатку він хоче її зірвати,

але йому спадає на думку, що це зайва жорстокість,

і він стає біля неї навколішки і весело з квіткою бавиться: гладить її пелюстки, дмухає, аби вона гойдалася, дзижчить, як бджола, вдихає її пахощі й нарешті влягається під квіткою й засинає, огорнутий безмірним спокоєм.

І квітка думає: «Він — наче квітка».

### ***Фам та евкالیпт***

Фам походжає лісом і, хоча й не потребує дров, захланно позирає на дерева. Деревам дуже страшно, бо вони знають звичаї фамів і бояться найгіршого. Серед них є красень евкالیпт, і фам, уздрівши його, радісно скрикує і танцює тропака й півторака довкола стривоженого евкالیпта, приказуючи:

— Антисептичне листя, здорова зима, повна гігієна.

Він витягає сокиру й, ані трохи не вагаючись, вганяє її евкالیпту в живіт. Смертельно поранений евкالیпт стогне, й інші дерева чують слова, які він каже поміж зітхань:

— Подумати лишень, цей йолоп мав купити пастилки Вальда, та й тільки всього.

### ***Черепахи і хронопи***

Так склалося, що черепахи, ясна річ, є великими шанувальницями швидкості.

Надійки це знають і їм до цього байдуже.

Фами це знають і кепкують.

Хронопи це знають і щоразу, зустрівши черепаху, витягають коробку кольорової крейди і на круглій дошці черепахового панцира малюють ластівку.



# Примітки

1

Діоскури — у давньогрецькій міфології: герої, брати-близнюки Полідевк (у римлян Поллукс) і Кастор, що брали участь у поході аргонавтів (тут і далі — примітки перекладача).

2

Тут — натяк на фонтан Наяд у Римі, розташований на центральній площі Республіки (колишній площі Екседри), одним з елементів центральної фігури якого є дельфін, якого деякі корінні народи Південної Америки називають морським конем.

3

Сорт вина.

4

Йдеться про битву (1818 р.) на рівнині Канча-Раяда, що в центральному Чилі, в якій борці за незалежність Чилі зазнали поразки від іспанських роялістів.

5

Гесперидин — аргентинський аперитив, зроблений на основі шкірок солодких і гірких недостиглих помаранчів. Його назва походить від грецького міфу про Гесперид.

6

Місто Тігре, розташоване у дельті річки Парана неподалік Буенос-Айреса, центр водних видів спорту і відпочинку для мешканців столиці.

**7**

Каракалла, 188 — 217 рр., римський імператор.

**8**

Фаустіна, 130 — 176 рр., дружина римського імператора Марка Аврелія. Славилася своєю вродою і легковажною поведінкою.

**9**

Писар, що сидить — давньоєгипетська скульптура, створена у 2600 — 2350 рр. до н. е. Зберігається у паризькому Луврі.

**10**

Травнева піраміда — пам'ятник на центральній площі Буенос-Айреса, споруджений 1811 року на честь першої річниці Травневої революції.

**11**

Андрокл — за легендою, римський раб, який втік від жорстокого господаря в африканську пустелю, де витяг колючку з лапи пораненого лева і подружився з ним, що в подальшому, коли обидва опинилися на арені римського цирку, врятувало йому життя.